

Zákonný režim

§ 709

(1) Součástí společného jmění je to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů,
- b) nabyl darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořizování pro případ smrti projevil jiný úmysl,
- c) nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
- d) nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výhradnímu vlastnictví,
- e) nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

(2) Součástí společného jmění je zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů.

(3) Součástí společného jmění je také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva. To neplatí, pokud jeden z manželů nabyl podíl způsobem zakládajícím podle odstavce 1 jeho výhradní vlastnictví.

Důvodová zpráva k § 709

Navrhuje se, aby obecná právní úprava již nepřipomínala věci vydané v restitucích, neboť jsou zpravidla majetkoprávně, resp. vlastnický ustáleny, i proto je na restituce pamatováno jen v přechodných ustanoveních. Ze společného jmění se vylučuje, co je nabyto výhradně z majetku jednoho z manželů, a tedy nebylo součástí společného jmění (příjmy z nemovitě věci manžela do výše nákladů). Naproti tomu zisk (tj. výnos po odečtení nákladů) z výhradního majetku se stává součástí společného jmění.

Tak jako v platné právní úpravě je součástí společného jmění to, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů: i napříště bude tedy především na těch, kdo podnikají, aby zvláštní postavení tohoto majetku řešili smlouvou o vynětí toho, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, ze společného jmění.

Některé majetkové hodnoty, resp. jejich zvěcnělá podoba se uvádějí výslovně, pokud jde o jejich podíl vstupující do společného jmění (dluhy, povinnosti, závazky), anebo pokud jde o okamžik, kdy se součástí společného jmění stávají (mzda). (...)

Ustanovení o účasti v korporaci a družstvu nelze považovat za nadbytečné vzhledem k významu takových účastí.

Nahrazovaná ustanovení

§ 143 odst. 1 písm. a), odst. 2 OZ 1964

Literatura k § 709

Viz literaturu uváděnou v úvodním výkladu k § 708 an.

Osnova výkladu

I.	Struktura ustanovení	1–2
II.	Geneze ustanovení	3–9
III.	Základní pravidlo	10–77
	1. Úvodem	10–12
	2. Předmět společného jmění	13–48
	A. Obecně	13–16
	B. Držba	17–19

C. Práva vázaná na osobu jednoho manžela	20–21
D. Práva a povinnosti z obligační smlouvy uzavřené jen jedním z manželů	22–29
E. Účet vedený na jméno jednoho manžela	30–36
F. Kazuistika	37–48
3. Právní důvod nabytí	49–61
A. Obecně	49–52
B. Úplatné a bezúplatné nabytí	53–54
C. Vypořádání spoluvlastnictví jako způsob nabytí?	55–56
D. Vydržení	57–61
4. Nabytí jedním nebo oběma manžely	62–68
5. Nabytí za trvání manželství: časové hledisko	69–77
A. Obecně	69
B. Rozdíl obligačních a věcněprávních účinků	70–72
C. Konvalidace	73
D. Vrácení daru	74–76
E. Období, kdy je vedeno řízení o rozvod manželství podle § 757	77
IV. Věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů	78–97
V. Věci nabyté darem, děděním nebo odkazem	98–105
VI. Náhrada nemajetkové újmy na přirozených právech	106–110
VII. Nabytí právním jednáním vztahujícím se k výhradnímu majetku jednoho z manželů	111–120
VIII. Náhrada za poškození, zničení nebo ztrátu výhradního majetku	121–127
IX. Přírůstky a výnosy z výhradního majetku (odst. 2)	128–134
X. Zisk z výhradního majetku (odst. 2)	135–173
1. Obecně	135
2. Vztah příjmů a zisku z výhradního jmění	136–143
3. Výpočet zisku	144–159
A. Zisk jako výnos po odečtení nákladů?	145–153
B. Judikatura NS k výpočtu výnosu z podnikání za účinnosti OZ 1964	154–155
C. Režim vypořádání přírůstků dle BGB	156–159
4. Způsob výpočtu zisku dle § 709 odst. 2	160–172
A. Zisk ve smyslu § 709 odst. 2	161–163
B. Časová fixace	164–167
C. Ocenění	168–169
D. Krácení majetku	170–172
5. Vztah k úpravě společných dluhů	173
XI. Majetek pojmově spojený s výhradním majetkem jednoho z manželů	174–175
XII. Věci vydané podle právních předpisů o restituci majetku (§ 3040)	176–177
XIII. Věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti (§ 3038)	178
XIV. SJM, ochrana dobré víry a katastr nemovitostí	179–182
XV. Důkazní břemeno ohledně povahy majetku	183–185
XVI. Podíl v obchodní korporaci jako součást SJM (odst. 3)	186–225
1. Podíl v obchodní korporaci	186
2. Úprava OZ 1964	187–192
3. Úprava OZ	193–225
A. Obecně k vlastnictví podílu	193–195
B. Problém členství v korporaci	196–204
C. Osobní obchodní společnosti, jiné neobchodní korporace	205–209
D. Řešení v polském právu	210–218
E. Novela OZ	219–225

Komentář

I. Struktura ustanovení

Komentované ustanovení se sestává z **obecného pravidla**, které je obsaženo v první části prvního odstavce. Zde je obsaženo obecné vymezení, které kusy majetku jsou součástí

1

SJM; viz níže sub III. Na toto obecné pravidlo navazuje **katalog výjimek** [písm. a) až e)]; viz níže sub IV. an.

- 2 Druhý a třetí odstavec se týkají zvláštních problémů, a to přiřazení zisku z výhradního majetku jednoho z manželů (odst. 2) a režimu podílu v obchodní společnosti nebo družstvu (odst. 3).

II. Geneze ustanovení

- 3 Úprava aktiv společného jmění vychází z § 143 odst. 1 písm. a) a odst. 2 OZ 1964 ve znění tzv. velké novely rodinného práva účinné od 1. 8. 1998.⁵⁴⁹
- 4 I před touto novelou však právní úprava **bezpodílového spoluvlastnictví** obsahovala obdobné pravidlo (§ 143 OZ 1964).⁵⁵⁰ Základní odlišnost však spočívala v tom, že předmět bezpodílového spoluvlastnictví byl výrazně užší, než je tomu u SJM: od 1. 1. 1992 jím mohlo být jen to, co mohlo být předmětem vlastnictví (tj. zásadně jen hmotné předměty – věci), před tímto datem dokonce jen to, co mohlo být předmětem osobního (nikoli tedy soukromého) vlastnictví.
- 5 Samo původní znění OZ 1964 bylo do značné míry převzato z § 22 ZPR, který takto upravoval manželské *zákonné společenství majetkové*.⁵⁵¹ Ovšem koncepce tohoto zákona se nemezovala jen na hmotné předměty (věci v právním smyslu v tehdejší chápání), nýbrž se, obdobně jako je tomu u § 709 OZ, s určitými výjimkami obecně vztahovala na „*jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství*“. Zde jen připomeňme, že pojem jmění v tehdy používaném smyslu zahrnoval jen aktiva, nikoli také pasiva, jak je tomu dnes.⁵⁵² Judikatura však i přes absenci výslovné úpravy v řadě ohledů aplikovala ustanovení o BSM na pohledávky a dluhy manželů, které jsou spojeny s jejich bezpodílovým spoluvlastnictvím a vznikly za jeho trvání, analogicky.⁵⁵³
- 6 Úprava ZPR pak téměř zcela **odpovídala sovětskému právu, které definovalo vlastnictví manželů ke společnému majetku jako „spoluvlastnictví bez podílů“**.⁵⁵⁴
- 7 S ohledem na zcela odlišnou koncepci OZO, tento kodex odpovídající ustanovení neobsahoval (srov. však § 1233, 1237).
- 8 Z uvedeného se podává, že právní úprava OZ bezprostředně navazuje na dosavadní právní úpravu. Je však nutno dodat, že na straně aktiv společného jmění je zásadní změnou zejména to, že došlo k výraznému rozšíření předmětu SJM oproti úpravě BSM; současně se tato úprava přiblížila úpravě ZPR. K tomu je třeba přihlídnout při **posuzování použitelnosti judikatorních a literárních závěrů**, které byly dovozeny za účinnosti jak OZ 1950, tak i OZ 1964. Jelikož dosavadní úpravy byly zjevným inspiračním pramenem no-

⁵⁴⁹ Tzv. velká novela rodinného práva byla provedena zákonem č. 91/1998 Sb., kterým byl kromě jiného institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů nahrazen institutem SJM. Tento zákon nebyl přijat na základě vládního návrhu, nýbrž poslanecké iniciativy. Institut SJM byl do něj zapracován na základě celkového pozměňovacího návrhu Ústavně právního výboru PS PČR ze dne 22. 1. 1998, sněmovní tisk č. 128/5.

⁵⁵⁰ § 143 OZ 1964: „V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem [do 1. 1. 1992: osobního] vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů, [od 1. 1. 1992: a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka].“

⁵⁵¹ § 22 ZPR: „(1) Jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství – vyjma to, co nabude dědictvím nebo darem, a to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání –, tvoří jeho získaný majetek. (2) Získané majetky obou manželů jsou majetkem jim společným (zákonné společenství majetkové).“

⁵⁵² K pojmu jmění pro podrobnosti viz komentář k § 495, zejména m. č. 3 an.

⁵⁵³ R 42/1972, s. 134 an.

⁵⁵⁴ K sovětské úpravě majetkových vztahů manželů viz BRATUS, S. N. a kol. *Sovětské občanské právo. Díl družný*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953, s. 427 an.; ke kategorii „spoluvlastnictví bez podílů“ viz tamtéž s. 430.

vého práva, je nutno k těmto závěrům přihlížet a řádně se s nimi vypořádat. Významné je zejména stanovisko NS ČSR k výkladu ustanovení OZ 1964 o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů (R 42/1972).⁵⁵⁵

Vedle toho jsou významným inspiračním zdrojem řešení interpretačních problémů českého práva i **související zahraniční úpravy a dogmatika** k nim se vztahující (zejména německý BGB a polský KRO). 9

III. Základní pravidlo

1. Úvodem

Základní pravidlo pro vymezení rozsahu společného jmění nalezneme v první části § 709 odst. 1. Toto pravidlo podává **věcné i časové kritérium** pro určení součástí společného jmění. Jde o vymezení určitého majetku, který v určité době získal jeden nebo oba manželé; k tomu podrobně viz níže. 10

Poznámku zasluhuje sám **pojem „součástí společného jmění“**. Společné jmění není věc, tento pojem tedy není ekvivalentem pojmu součást věci, jak jej vymezuje § 505. Ostatně dřívější předpisy tento pojem neužívaly, spíše vymezovaly, co „tvoří“ společný majetek.⁵⁵⁶ Tak je třeba rozumět i pojmu součásti SJM, jak jej užívá OZ. Zde vyjmenované entity společně vytváří (tvoří) SJM. Označení jako součástí společného jmění však např. nic nemění na povaze příslušného statku jako samostatné věci v právním smyslu (na rozdíl od součástí věci). 11

Společné jmění **není samo o sobě věcí hromadnou** ve smyslu § 501, neboť není obecně nahlíženo jako jeden předmět, nýbrž je souborem velmi rozmanitých aktiv a pasiv. Na druhou stranu nic nebrání tomu, aby součástí SJM byly i věci hromadné. 12

2. Předmět společného jmění

A. Obecně

Výchozí vymezení společného jmění je ve slovech „*to, čeho nabyl jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé*“. Klíčové je přitom slovo „**to**“, které zde má význam „vše“, „cokoli“. Výše bylo uvedeno, že OZ 1964 hovořil nejprve o „všem, co může být předmětem (osobního) vlastnictví“, od novely rodinného práva z roku 1998 obecně o „majetku“, ZPR o „jmění“, což však v tehdejší terminologii odpovídalo dnešnímu pojmu „majetek“. Ve všech případech se jednalo o **aktiva**, která nabyl jeden nebo oba manželé. Byť OZ takto výslovně nenormuje, je třeba totéž dovodit zejména s ohledem na celkový obsah komentovaného ustanovení i na úpravu § 710. Jak výjimky ve druhé části § 709 odst. 1, tak i odst. 2 a odst. 3 se týkají jen aktiv, naproti tomu pasiva, která tvoří součást SJM, jsou zvláště upravena v § 710. Rozumný smysl tedy může dávat základní pravidlo dle odst. 1 komentovaného ustanovení právě jen ve vztahu k aktivům společného jmění. 13

Základní změna koncepce dle OZ 1964 nastala tzv. **velkou novelou rodinného práva z roku 1998**. Jak bylo uvedeno, do té doby OZ 1964 počítal s tím, že předmětem BSM může být jen to, co může být předmětem osobního vlastnictví (od 1. 1. 1992 jen vlastnictví). Z toho vyplývalo, že předmětem společného majetku mohou být jen věci, nikoli např. pohledávky. To mělo zásadní dopad pro aplikaci institutu BSM. Např. za této právní úpravy dávalo smysl, aby součástí BSM bylo až plnění, které poskytl dlužník, nikoli samotná pohledávka vůči dlužníkovi. Proto např. nebylo součástí BSM právo na pojistné plnění, nýbrž vyplacené pojistné plnění. Po změně koncepce, kdy součástí SJM jsou i jiné 14

⁵⁵⁵ Stanovisko občanskoprávního kolegia NS ČSR ze dne 3. 2. 1972, sp. zn. Cpj 86/71 k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví.

⁵⁵⁶ Např. OZ 1964 ve znění účinném od roku 1998: „*Společné jmění manželů tvoří (...)*“. Podobně i § 22 ZPR.

majetkové hodnoty, než jen hmotné věci, již toto řešení není v zásadě nijak ospravedlnitelné. Přesto se někdy poukazuje na to, že i po zavedení institutu SJM je nadále použitelná judikatura k BSM.⁵⁵⁷ Je třeba důrazně upozornit, že **tato judikatura je použitelná jen tehdy, je-li slučitelná s širokou koncepcí společného jmění**, nikoli však tam, kde je např. postavena na argumentu, že jiné předměty než hmotné věci nemohou být předmětem společného majetku.

- 15 Omezení společného majetku jen na hmotné věci bylo raritní i v mezinárodním srovnání. Obecně o majetku jako předmětu společného majetku manželů hovořilo dokonce i právo sovětské,⁵⁵⁸ a dodnes např. právo polské⁵⁵⁹ nebo německé.⁵⁶⁰
- 16 S výjimkou majetkových hodnot uvedených níže mohou tedy být součástí společného jmění zásadně jakékoli majetkové hodnoty, a to:
- a) věci hmotné,
 - b) věci nehmotné, včetně majetkových práv (zejména pohledávek),
 - c) zvířata (srov. § 494),
 - d) případně jiné právní objekty, které nemají povahu věci v právním smyslu, avšak jsou *in commercio* (srov. např. § 112, v němž jsou určité části lidského těla prohlášeny za způsobilý objekt obchodování, ačkoli nejsou věcmi, resp. je zde stanovena fikce těchto částí jako věcí movitých).

B. Držba

- 17 Je otázka, zda vedle věcí, resp. práv (která jsou však rovněž věcmi), může být součástí majetkového společenství i něco, co má majetkovou hodnotu, avšak není věcí (právem). Specificky jde o institut **držby**. Např. polská civilistika držbu do manželského majetkového společenství bez výhrad řadí.⁵⁶¹ Argumentuje se tím, že i držba (byť není opřena o žádný právní titul, tedy i držba nevlastníka či jiného neoprávněného) má hospodářskou (majetkovou) hodnotu, je právem chráněna a krom toho je jednou z podmínek pro nabytí (vlastnického) práva vydržením.⁵⁶²
- 18 V případech, kdy je držba svázaná s konkrétním majetkovým právem (držba vlastníka či jiného oprávněného, tedy **držba titulovaná**), není důvod považovat ji za samostatný předmět majetkového společenství (držba se kryje s právem, resp. věcí, které jsou součástí SJM a hodnota držby je kryta hodnotou takového práva, resp. věci). V případech **držby netitulované** však toto odlišení má relevanci. Jde o to, že nabytí držby práva způsobem, který by při nabytí práva samotného znamenal jeho začlenění do SJM, musí mít stejné důsledky. Proto pokud jeden z manželů nabyl držbu, vznikají druhému manželovi shodná práva jako by byl spoludržitelem.
- 19 Domníváme se, že konstruovat v těchto případech vznik spoludržby druhého manžela *ex lege* je zřejmě nevhodné, neboť u tohoto manžela nemusí být splněny předpoklady držby – zejména pak *animus possidendi*. Přesto je však **nutné i tomuto manželovi přiznat práva jako kdyby držitelem byl** – lze mluvit o právech odvozených od práva držitele či o právech držitele náležejících i tomuto manželovi, který držitelem není (tedy o právech spojených s faktem držby nebo právech plynoucích z faktu držby). Jinými slovy lze říci, že práva z držby jsou též něco („to“) ve smyslu § 709 odst. 1, a proto též součástí společného jmění. I druhý manžel („nedržitel“) má proto právo na posesorní ochranu (zde bez ohledu

⁵⁵⁷ Srov. např. DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 68, kde se zejména odkazuje na R 42/1972.

⁵⁵⁸ BRATUS, S. N. a kol. *Sovětské občanské právo. Díl druhý*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953, s. 427, 428.

⁵⁵⁹ Čl. 32 § 1 KRO hovoří o „majetkových předmětech“.

⁵⁶⁰ § 1416 BGB hovoří též obecně o majetku muže a majetku ženy.

⁵⁶¹ Nazar in RADWAŃSKI. *System*¹. T 11, s. 259, m. č. 38 či Ignaczewski, Piaskowska in IGNACZEWSKI. *Małżeńskie prawo majątkowe*³, s. 40.

⁵⁶² Nazar in RADWAŃSKI. *System*¹. T 11, s. 259, m. č. 38.

na jeho dobrou víru – viz komentář k ochraně rušené držby), má právo na plody a užitky z předmětu držby (zde jen tehdy, je-li poctivý), právo na náhradu nákladů proti vlastníkově apod. Vykonal-li však druhý manžel („nedržitel“) některé z těchto práv, přihlašuje se tím zřejmě k držbě – projevuje *animus possidendi* a stává se z něj spoludržitel.

C. Práva vázaná na osobu jednoho manžela

Vzhledem k tomu, že jde o majetkové společenství manželů, je zřejmé, že jeho součástí nemohou být **práva osobní**,⁵⁶³ srov. § 708: „*má majetkovou hodnotu*“.

Zákon v rámci úpravy rozsahu SJM nikterak nepodává výslovné stanovisko k otázce, zda mohou být součástí SJM ta **majetková práva, která jsou vázána na osobu jednoho z manželů**.⁵⁶⁴ Jinak tomu je např. v čl. 33 bod 5 polského KRO,⁵⁶⁵ případně v § 1417 německého BGB,⁵⁶⁶ které se k dané záležitosti vyjadřují. Přes mlčení OZ 1964 dosavadní dogmatika taková práva ze společného majetku vylučovala. Tak např. ohledně posouzení **nároků z registrované kupónové knížky** se dovozovalo, že jde o osobní nárok⁵⁶⁷ každého z manželů, který do společného majetku nespadá.⁵⁶⁸ Ze stejného důvodu např. Spáčil neřadí do společného jmění **práva odpovídající věcnému břemenu**.⁵⁶⁹ Tento přístup je třeba následovat i za účinnosti OZ. Je-li skutečně právo vázáno jen na osobu jednoho z manželů, bylo by jeho přiřazení i druhému manželu v podobě společného jmění v rozporu s touto jeho zákonnou povahou.

D. Práva a povinnosti z oblihační smlouvy uzavřené jen jedním z manželů

Ve smyslu **dogmatiky k OZ 1964 ve znění účinném před 1. 8. 1998**, kdy se za možný předmět bezpodílového spoluvlastnictví manželů považovaly jen (hmotné) věci, bylo zřej-

⁵⁶³ K pojmu osobního práva viz komentář k § 9, m. č. 6 an.

⁵⁶⁴ Srov. komentář k § 9, m. č. 20.

⁵⁶⁵ Polský KRO v čl. 33 bod 5 stanoví, že do osobního (výhradního) majetku náleží *nezcizitelná (nepřevoditelná) práva, která mohou náležet jen jedné osobě (prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie)*. Do novelizace KRO v roce 2004 byla ze společného majetku vyloučena veškerá nepřevoditelná práva, a to bez jejich další diferenciaci. Tato koncepce však byla opakovaně kritizována, což vedlo k novelizaci ustanovení. K tomu srov. např. Nazar in RADWAŃSKI. *System¹. T 11*, s. 302, m. č. 111 an. Nynější text zákona pak rozlišuje, o jaká nepřevoditelná práva jde. Východisko je takové, že i nepřevoditelné právo může náležet současně více osobám (manželům). Takové právo pak může být součástí majetkového společenství manželů, byť s ním nelze disponovat. Konkrétně jde např. o právo služebnosti. Oproti tomu existují nepřevoditelná majetková práva, která mohou náležet vylučně jedné osobě – příkladem budiž právo na výživné. Nazar in RADWAŃSKI. *System¹. T 11*, s. 302, m. č. 111 an. či Pietrzykowski J. in PIETRZYKOWSKI. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy²*, komentář k čl. 33, s. 389, m. č. 35 a 36.

⁵⁶⁶ § 1417 BGB: „(1) Ze společného majetku je vyloučen zvláštní majetek (Sondergut). (2) Zvláštní majetek jsou předměty, které nemohou být převáděny právním jednáním. (3) Každý z manželů spravuje svůj zvláštní majetek samostatně. Spravuje jej na účet společného majetku.“

⁵⁶⁷ Pojem osobní nárok zde není uveden ve vlastním smyslu, nýbrž právě jako nárok, který je vázán na osobu některého z manželů.

⁵⁶⁸ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění³*, s. 61, 62; rozsudek NS ze dne 30. 5. 2005, sp. zn. 22 Cdo 1638/2004.

⁵⁶⁹ SPÁČIL, J. *Věcná břemena v občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 14, 15, m. č. 6: „Právo odpovídající věcnému břemenu nemůže být samostatně součástí společného jmění manželů (dále SJM) a nemůže jim svědčit oběma jako manželům. Na rozdíl od společného nájmu bytu (§ 700 a násl. ObčZ) platné právo obdobný režim u věcných břemen neupravuje a ze zákona nelze jeho přípustnost dovodit. Je-li tedy ve prospěch jednoho z manželů zřízeno v době trvání manželství osobní věcné břemeno, jde jen o jeho **osobní právo**, byť není-li dohodnuto něco jiného, může věc podle její povahy (byt, pozemek k rekreaci) zpravidla užívat i druhý z manželů. V případě zániku SJM pak vznikne oprávněnému povinnost nahradit, co bylo ze společného majetku vynaloženo na zřízení práva; to platí i pro břemeno zřízené ve prospěch nemovitosti náležitosti jen jednomu z manželů. Osobní věcné břemeno lze zřídit i ve prospěch obou manželů; nejde však o společné právo a v případě zániku SJM patrně nebude možno zrušit věcné břemeno ve prospěch některého z bývalých manželů jinak než dohodou. Půjde-li o právo užívat byt, jiné prostory nebo pozemek, bude snad možno rozpory mezi osobami oprávněnými z věcného břemene řešit obdobně podle § 139 odst. 2 ObčZ. Vznikne-li za trvání SJM věcné břemeno ve prospěch nemovitosti ve společném jmění anebo tuto nemovitost zatěžující, může se jeho existence projevit jen v ocenění nemovitosti.“ Tučně zvýrazněno aut.; ObčZ se míní OZ 1964.

- mé, že pohledávky, jelikož nesplňovaly povahu (hmotné) věci, nemohly být předmětem BSM.
- 23 Při **rozšíření aktiv SJM** na majetek jako takový však již nic nebrání tomu, aby i pohledávky byly za splnění obecných podmínek součástí SJM.
- 24 Tak tomu je i v případě, že jeden z manželů uzavřel obligační smlouvu **jen svým jménem**. V takovém případě se druhý manžel **nestane stranou smlouvy** se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími. OZ upravuje zvláště povahu pohledávky a dluhu, které jsou takovou smlouvou založeny. Na tomto místě se budeme zabývat jen povahou pohledávky. Dluhy převzaté takovou smlouvou jen jedním z manželů řeší § 710.
- 25 Pohledávky ze smlouvy převzaté jen jedním z manželů, pokud na ně nedopadá některá z výjimek ze společného jmění, se tak **stanou součástí SJM**. Toto řešení je plně v souladu s textem zákona (pohledávka jako majetková hodnota) a současně není v rozporu s žádným základním principem soukromého práva ani obligačního práva jako jeho subsystému. Aby se určitý kus majetku stal součástí SJM, zákon nepodmiňuje souhlasem druhého manžela, dokonce o něm tento manžel ani nemusí vědět. To platí u nabytí hmotných věcí a není žádný důvod, proč by to nemělo platit u nabytí pohledávky.
- 26 Toto řešení sice zasahuje do principu autonomie vůle,⁵⁷⁰ avšak tento zásah není z hlediska poměrování principů nijak neproporcionální. Ospravedlňuje jej zejména princip ochrany rodiny a manželství [§ 3 odst. 2 písm. b)]. Současně intenzitu zásahu velmi zmírňuje to, že manželství je dobrovolné společenství⁵⁷¹ a že jde o nabytí majetku, což je v zásadě i v zájmu druhého manžela.
- 27 Ve vztahu k postavení druhé smluvní strany toto též nepřináší žádné zvláštní problémy, neboť ke změně věřitele oproti původní představě dlužníka může dojít cestou singulární nebo univerzální sukcese. Proto např. ani smluvní vyloučení postoupení pohledávky (§ 1881) nic nemění na povaze pohledávky v tom smyslu, že nejde o právo vázané na osobu věřitele, neboť i nadále např. podléhá dědění atd.
- 28 Jen pro úplnost je vhodné krátce se věnovat i problematice společných **dluhů** ze smlouvy uzavřené jen jedním z manželů. Na rozdíl od úpravy SJM v OZ 1964 je v OZ kategorie společných dluhů podstatně omezena. Je-li tedy dluh smluvně převzat jen jedním z manželů, zásadně se nestává společným, pokud s tím druhým manžel nevyjádřil souhlas.⁵⁷² Pro podrobnosti viz komentář k § 710 sub IV.3.B.c.
- 29 **Aktiva ze smlouvy uzavřené jen jedním z manželů jsou tedy zásadně společná, zatímco z dluhů je zásadně zavázán jen manžel, který je vlastním jménem převzal.**

E. Účet vedený na jméno jednoho manžela

- 30 Zvláštní režim mají **pohledávky z účtu jednoho z manželů**. Při doslovném výkladu komentovaného ustanovení bychom dospěli k závěru, že i tato pohledávka, pokud vznikla za trvání manželství, je součástí SJM. Není totiž naplněna žádná z výslovně upravených zákonných výjimek.
- 31 Dosavadní praxe k tomuto problému přistupovala nikoli z hmotněprávního hlediska, nýbrž z hlediska **procesního**, konkrétně **exekučního**. Podle NS: „(...) výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu podle ustanovení § 303 a násl. o. s. ř. může

⁵⁷⁰ Zásah do autonomie vůle namítal NS za účinnosti OZ 1964 ve vztahu k dluhům převzatým právním jednáním jen jednoho manžela. Srov. komentář k § 710 sub IV. 3. B.c.

⁵⁷¹ Současné právo připouští trvání manželství proti vůli některého z manželů jen velmi omezeně; srov. § 755.

⁵⁷² Z tohoto hlediska je problematická i dosavadní judikatura NS; srov. R 24/2008: „Splnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, **sjednaného jen jedním z manželů**, nemůže věřitel v nalézacím řízení vymoci po druhém z těchto manželů; právo věřitele domáhat se při výkonu rozhodnutí nebo exekucí uspokojení závazku povinného manžela postižením společného jmění manželů tím není dotčeno.“

být nařízen a proveden jen u pohledávky z účtu, jehož majitelem je povinný. Jiná pohledávka z účtu není způsobilým předmětem tohoto výkonu rozhodnutí, i kdyby na účet byly vloženy peněžní prostředky povinného, případně peněžní prostředky patřící do společného jmění manželů (povinného a majitele účtu).⁵⁷³ Argumentovalo se tedy výlučně dikcí OSŘ, kde se připouští výkon rozhodnutí jen z účtu povinného (např. § 304 odst. 1 věta první).

Primární je však **hmotněprávní argumentace opírající se o právní úpravu účtu**. Ta vychází z určení osoby majitele účtu podle toho, pro jakou osobu je tento účet zřízen. Pouze, je-li účet zřízen pro více osob, má každá z nich postavení majitele účtu (srov. § 2662, 2663). Jen jazykový výklad těchto ustanovení sice do jisté míry směřuje k závěru, že pohledávka z účtu představuje právo vázané na osobu určenou jako majitel účtu, nikoli však jako k jedinému možnému výsledku. Tento závěr však potvrzuje smysl a účel této úpravy, který vyplývá z praktické potřeby jednoduchých a jasných právních poměrů při vedení účtu.⁵⁷⁴ V důsledku této zvláštní úpravy a jejího smyslu a účelu lze tedy i nadále vycházet z toho, že **pohledávka z účtu náleží jen tomu z manželů, který je ve smlouvě určen jako majitel účtu**. 32

Vložením společných prostředků na účet jednoho z manželů tak podle soudní praxe vzniká pohledávka jen tohoto z manželů,⁵⁷⁵ k čemuž je třeba přihlídnout v rámci vypořádání SJM. 33

Toto řešení přináší i své **praktické problémy**, které jsou řešitelné jen konstrukcí obligací mezi manželským společenstvím na straně jedné a jedním z manželů na straně druhé.⁵⁷⁶ Jinak jsou totiž **bez ochrany majetkové zájmy zkráceného manžela**. Např. jeden z manželů sám (bez souhlasu druhého manžela) získá úvěrem peněžní prostředky, ty následně převede na účet, jehož majitelem je druhý z manželů. Bez konstrukce uvedené obligace je za trvání SJM vyloučeno právo zkráceného manžela, který dané prostředky vlastním jednáním získal, k těmto finančním prostředkům, a to ani ve prospěch manželského společenství, kam by měly náležet. 34

Zcela nechráněna by byla i **práva věřitele zkráceného manžela**. Např. ve výše uvedeném případě by manžel přestal věřiteli splácet finanční prostředky, které z úvěru získal. V tomto případě vznikl výhradní dluh manžela, který získal úvěr. Pohledávka z účtu druhého manžela je však jeho výhradním majetkem, který nelze postihnout výkonem rozhodnutí pro výhradní dluh prvního (dlužného) manžela. Prakticky udržitelné řešení spočívá právě jen v připuštění možnosti vzniku obligačních poměrů mezi manžely jako subjektů společného jmění na straně jedné a samostatně jedním z nich na straně druhé. Tato pohledávka, která by spadala do společného jmění, by již mohla být postižena výkonem rozhodnutí i jen pro dluh prvního z manželů (§ 731 an.). Srov. též komentář k § 708 sub IV.2.B.b. 35

Současně je třeba si uvědomit, že pojetí majitele účtu jako osoby, která je jako majitel určena ve smlouvě o účtu, výrazně **relativizuje význam pravidel o modifikaci SJM**. Ke změně povahy prostředků totiž postačuje jen převod na účet vedený na jméno jednoho z manželů. Tato ztráta na úrovni společného jmění může být kompenzována vznikem společné pohledávky vůči manželu – majiteli účtu.⁵⁷⁷ Pokud si manželé ujednají, že tento přesun 36

⁵⁷³ Usnesení NS ze dne 14. 4. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99, R 4/2001. Srov. též např. rozsudek NS ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 20 Cdo 681/2001, R 75/2001; usnesení NS ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 20 Cdo 1284/2002.

⁵⁷⁴ Při určení majitele účtu má obzvláštní význam jeho označení při otevření účtu, neboť při žirovém styku vzniká praktická potřeba jednoduchých a jasných právních poměrů. Tak např. Singer in DERLEDER, P., KNOPS K.-O., BAMBERGER, H. G. *Handbuch zum deutschen und europäischen Bankrecht*. 2. vydání. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2009, s. 1140.

⁵⁷⁵ Srov. rozsudek NS ze dne 14. 4. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1774/99; R 4/2001. Srov. též rozsudek NS ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 20 Cdo 681/2001; R 75/2002.

⁵⁷⁶ Srov. komentář k § 708 sub IV.

⁵⁷⁷ Pro podrobnosti viz komentář k § 742 sub V.

prostředků se nijak neprojeví ve vypořádání SJM, pak jde jen o dohodu o *ex ante* vypořádání SJM (§ 718 odst. 2, 739), vůči které se věřitelé mohou bránit podle obecných pravidel.

F. Kazuistika

- 37 Základním zdrojem společného majetku je **příjem z práce**.⁵⁷⁸ Sem spadají i zvláštní odměny za dobré pracovní výsledky.⁵⁷⁹ Součástí SJM je i naturální odměna za práci.⁵⁸⁰
- 38 Judikatura k ZPR i OZ 1964 dovozovala, že předmětem společného majetku není **nárok na mzdu**, nýbrž až mzda skutečně vyplacená.⁵⁸¹ OZ toto pravidlo upravuje výslovně v § 711 odst. 2; pro podrobnosti viz komentář k tomuto ustanovení.
- 39 Do SJM dále spadají **příjmy ze sociálního zabezpečení**,⁵⁸² **podpora v nezaměstnanosti**, podpora při rekvalifikaci apod.
- 40 Součástí SJM jsou i **odměny a honoráře umělců**, příjmy ze smluv nakladatelských apod.⁵⁸³ Zde však judikatura k BSM ve vztahu k **příjmům z práva autorského** dovozovala, že součástí společného majetku jsou jen ty příjmy, které byly za trvání manželství již vyplaceny; eventuální tvrdosti se měly řešit dle § 150 OZ 1964⁵⁸⁴ (nyní § 742), tj. v rámci vypořádání SJM. Za účinnosti ZPR se argumentovalo tím, že „*mají v jistém směru povahu pracovní odměny*“⁵⁸⁵ za účinnosti OZ 1964 pak tím, že pouhé právo na odměnu nemůže být předmětem osobního vlastnictví.⁵⁸⁶ Nyní i na tyto případy dopadá § 711 odst. 2, neboť jde o hodnotu z výdělečné činnosti.
- 41 Součástí SJM by podle dikce § 708 měly být i příjmy z **členství v korporacích** (dříve judikováno ve vztahu k JZD).⁵⁸⁷ Do této kategorie spadá např. dividenda, resp. právo na dividendu, právo na podíl na zisku společnosti s ručením omezeným atd. Zde je třeba rozlišovat, zda je podíl ve výhradním majetku jednoho z manželů, nebo zda je součástí SJM. V prvním případě je právo na dividendu právem, které manžel nabyt na základě jeho výhradního majetku; i takto získaný majetek je *de lege lata* třeba považovat za součást výhradního jmění; viz níže sub VII., IX. a X. Je-li však podíl společný, je společný i příjem z členství.⁵⁸⁸

⁵⁷⁸ R 42/1972, s. 114.

⁵⁷⁹ R 42/1972, s. 114.

⁵⁸⁰ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 71.

⁵⁸¹ Z dnešního hlediska je irelevantní dřívější diskuze, zda je společná celá vyplacená mzda nebo jen část, která zůstala po uhrazení osobních potřeb manžela, který se o ni přímo zasloužil. Za účinnosti ZPR se totiž z pravidla, že to, co slouží osobním potřebám jednoho manžela, je jeho výhradním vlastnictvím, dovozovalo, že vyplacená mzda je výlučná co do části, která je nutná k opatření toho, co osobním potřebám a výkonu povolání slouží. Též běžné provozní náklady rodiny (např. nájemné) nebyly považovány za tzv. získaný majetek. Společné tedy mělo být jen to, co tvoří úspory, nebo co se z pracovního příjmu pro rodinu opatří, a co tedy majetek trvalejším způsobem rozmnoží. Srov. Král in PETRŽELKA, K. a kol. *Zákon o právu rodinném. Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1950, komentář k § 22, s. 68. Již za účinnosti OZ 1964 byl však tento názor správně shledán jako nekorektní; srov. R 42/1972, s. 113. Shora uvedené řešení nemá a ani nemělo oporu v zákoně. Vyplacená mzda (k povaze práva na mzdu viz komentář k § 711) je aktivum, které splňuje všechna kritéria pro to, aby se stalo součástí společného jmění. Na tom nemění nic ani to, že věci, které slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, jsou v jeho výhradním majetku. Tuto výlučnou povahu totiž budou mít i za předpokladu, že byly pořízeny ze mzdy, tj. ze společných prostředků.

⁵⁸² R 42/1972, s. 114.

⁵⁸³ R 42/1972, s. 113.

⁵⁸⁴ R 42/1972, s. 114, který odkazuje na R 57/1962.

⁵⁸⁵ R 57/1962.

⁵⁸⁶ Srov. R 42/1972, s. 113.

⁵⁸⁷ R 42/1972, s. 114.

⁵⁸⁸ Zde je sporné, zda společný podíl zakládá i společné členství (viz níže sub XV.). Avšak i v případě, že členem bude jen jeden z manželů, neexistuje žádný důvod, proč by již např. samo právo na podíl na zisku nemělo být součástí SJM, a nikoli až vyplacený zisk. Nejde totiž o práva vázaná na osobu společníka, nýbrž o práva samostatně převoditelná (srov. např. § 281 odst. 2 ZOK). Nejedná se ani o majetek nabytý právním jednáním vztahu-

Nabytím majetku za trvání manželství je i **vytvoření věci** oběma manžely nebo jedním z nich.⁵⁸⁹ Zvláštní režim má však **vytvoření autorského díla**, resp. hmotného nosiče tohoto díla.⁵⁹⁰ 42

Také **výhry ze sázek a her** patří do společného jmění. U losu se zdůrazňovalo, že rozhodující je okamžik výhry, nikoli zakoupení losu.⁵⁹¹ Tuto judikaturu je třeba posuzovat s ohledem na to, že předmětem BSM mohly být pouze věci, nikoli pohledávky. Není žádný důvod, aby součástí SJM nebylo již samo právo na vyplacení výhry (nepochybně nejde o žádný případ uvedený v § 711 odst. 2). Sporné může být, zda postačuje jen zakoupení losu za trvání manželství, když k samotné výhře (losování) dojde až po zániku manželství. Ovšem i sám los, pokud byl zakoupen za trvání manželství, byl součástí SJM, pak jsou oprávněni z výhry oba manželé (§ 713 odst. 2), i když by k samotné výhře došlo až po zániku manželství (§ 736 věta druhá). 43

Nabytí peněz, byť jen zápůjčkou nebo **úvěrem** jednoho z manželů, náleží do SJM.⁵⁹² 44

Součástí SJM jsou i nároky vzniklé ze zákona, např. **právo na náhradu škody nebo jiné újmy**; zde však srov. § 709 odst. 1 písm. c), e). 45

Ve vztahu k **nárokům z pojistných smluv** bylo již výše uvedeno, že nelze bezesbytku aplikovat judikaturu NS týkající se BSM. Předmětem BSM totiž mohly být pouze věci, nikoli pohledávky. Proto např. i u **pojistných smluv** bylo rozhodující, zda plnění z pojistné smlouvy za trvání manželství ve prospěch kteréhokoli z manželů bylo realizováno. Existující pohledávky měly být zohledněny jen v rámci vypořádání. Tak např. ve vztahu k pojistce: „(...) *pojistka sama ovšem může představovat určitou hodnotu, poněvadž u pojištění osob je pojišťovna povinna ve smyslu ustanovení § 362 o. z. v některých případech při zániku pojištění vyplatit odbytné (...)*. Je třeba zkoumat, jaký je stav pojistky v době zániku manželství, zda a jaké nároky z pojistek vyplývají, popř. jaké odbytné by bylo k tomuto dni státní pojišťovnou vyplaceno, a k těmto nárokům pak jako k jiným pohledávkám při vypořádání přihlížet.“⁵⁹³ 46

Při posuzování nároku na pojistné plnění je však obdobně jako u nároku na náhradu škody třeba zkoumat, zda se nejedná o výjimku dle § 709 odst. 1 písm. c), e). I když pojistná událost nastala ve výhradním majetku jednoho z manželů, je třeba zkoumat, zda se neuplatní pravidla o transformaci majetku [§ 709 odst. 1 písm. d), e)]; východiskem je určení subjektu, který má právo na pojistné plnění. Dvořák se Spáčilem vychází z toho, zda bylo pojistné sjednané jedním z manželů placeno jen z jeho výhradního majetku.⁵⁹⁴ Sama skutečnost, z jakého majetku bylo placeno pojistné, by však neměla být rozhodující. Pokud právo na pojistné plnění spadá ve smyslu § 709 do SJM, pak případná skutečnost, že pojistné bylo placeno z výhradního majetku, znamená jen to, že byl výhradní majetek jednoho z manželů použit na společné jmění (plnění společného dluhu); to zakládá buď bezdůvodné obohacení, nebo skutečnost relevantní z hlediska § 742 odst. 1 písm. c). 47

Součástí SJM může být i **závod**. To připouštěla i dosavadní judikatura, byť ve znění před 1. 8. 1998 vyžadovala, aby oba manželé byli podnikateli. Jinak totiž šlo o věc sloužící vyko- 48

jícím se k výhradnímu vlastnictví manžela, neboť podíl je součástí SJM (§ 709 odst. 3). Jelikož majetková účast na společnosti též nepředstavuje výdělečnou činnost, nedopadá na tyto případy ani výjimka dle § 711 odst. 2.

⁵⁸⁹ Rozhodnutí NS ČSR ze dne 29. 1. 1985, sp. zn. Cpj 337/1983.

⁵⁹⁰ K tomu srov. rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 2. 6. 1962, sp. zn. Co 6/62, R 57/1962. Srov. též stanovisko NS ČSR ze dne 29. 1. 1985, sp. zn. Cpj 337/1983, R 36/1985.

⁵⁹¹ R 42/1972, s. 115.

⁵⁹² Ve vztahu k zápůjčce srov. R 42/1972, s. 116. Srov. též R 57/1970.

⁵⁹³ R 42/1972, s. 115.

⁵⁹⁴ Srov. DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 89.

nu jen povolání podnikajícího manžela, což danou věc vylučovalo z BSM.⁵⁹⁵ Tato výjimka však již od 1. 8. 1998 v českém právním řádu neplatí.

3. Právní důvod nabytí

A. Obecně

- 49 Nabytí majetku se musí opírat o právní důvod nabytí, který musí být naplněn alespoň u jednoho z manželů. Proto např. nejsou součástí SJM věci získané krádeží atd.⁵⁹⁶ Ze stejného důvodu **není součástí SJM** věc nabytá na základě **neplatné** smlouvy.⁵⁹⁷
- 50 **Povaha** právního důvodu nabytí je zcela **irelevantní**, může jím být právní jednání, ale může jím být i rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo nabytí přímo *ex lege*.
- 51 Dvořák se Spáčilem uvádí, že do SJM nespadá ani věc získaná **podvodem**.⁵⁹⁸ Podvod (lest) však vyvolává jen relativní neplatnost právního jednání (§ 584 odst. 2). Pak je rozhodující, zda se dotčená osoba neplatnosti dovolá. Pokud nikoli, věc se stává součástí SJM; dovolá-li se neplatnosti, pak se na věc hledí, jakoby nikdy součástí SJM nebyla (§ 586).
- 52 Zvláštní posouzení vyžaduje případ, kdy **společně jednali oba manželé, avšak ze zákona měl jednat jen jeden z nich**, neboť šlo o jeho výhradní majetek. NS řešil případ,⁵⁹⁹ kdy se jeden z manželů stal před uzavřením manželství členem družstva a nájemcem družstevního bytu. Poté, co uzavřel manželství, vznikl společný nájem družstevního bytu manžely, avšak nikoli společné členství v družstvu. Následně byla uzavřena smlouva o převodu bytové jednotky do vlastnictví, kterou podepsali oba manželé. Podle § 23 ZoVB bylo možno takto převést vlastnické právo jen členu družstva, tedy jen jednomu z manželů, který byl členem družstva. Podle NS byla tato smlouva neplatná, neboť „*neplatnost smlouvy v té části, která se týká dovolatelky, je obsahově neoddělitelná od části týkající se dovolatele, a proto je smlouva absolutně neplatná v celém rozsahu. Společné jmění manželů je speciální institut občanského práva, zcela odlišný od institutu podílového spoluvlastnictví, jedná se o společný majetek a závazky manželů, které od sebe nelze oddělit. Podle ustanovení § 41 obč. zák. je možné, aby se neplatnost právního úkonu vztahovala pouze na jeho část, ovšem pouze v případě, že tuto část lze oddělit od ostatního obsahu*“. Tyto závěry je třeba co nejrozhodněji odmítnout. Prostý fakt, že smlouvu na straně jednoho kontrahenta spolusignovala i další osoba (která však nemohla mít z nějakého důvodu postavení smluvní strany), sama o sobě nevyvolává neplatnost. Problematickým prvkem v uváděném případě by mohlo být to, že vůle stran směřovala k nabytí věci do společného majetku, ačkoli to nebylo možné. Pak by se ovšem měla minimálně uplatnit pravidla o konverzi právního jednání. Názory vyslovené v uvedeném rozhodnutí jsou proto nesprávné.

⁵⁹⁵ Rozsudek NS ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004: „(...) *Není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl být i předmětem BSM, tj. majetkového společenství manželů, upraveného ObčZ ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. To však jen za předpokladu, že šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. Pokud však podnikatelem byl jen jeden z manželů a šlo o věc sloužící výkonu jen jeho povolání, náleží podnik do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela a nemohl se stát předmětem BSM. Při aplikaci § 150 ObčZ však v případě podnikajícího manžela, který za trvání manželství nabyt podnik do svého vlastnictví, nelze odhlédnout od § 148a ObčZ ve znění novely provedené zákonem č. 509/1991 Sb. Ten stanovil, že k použití majetku z bezpodílového spoluvlastnictví manželů potřebuje podnikatel při zahájení podnikání souhlas druhého manžela. K dalším právním úkonům souvisejícím s podnikáním již souhlas druhého manžela nepotřebuje.*“

⁵⁹⁶ Srov. též rozhodnutí NS ze dne 24. 3. 1977, sp. zn. Tz II 1/77 (Rt 31/1978): „*Věc, kterou získal pachatel za trvání manželství trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo kterou pachatel nabyt za věc získanou tímto způsobem, se nestává bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů.*“

⁵⁹⁷ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 76.

⁵⁹⁸ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 72.

⁵⁹⁹ Rozsudek NS ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1865/2000.

B. Úplatné a bezúplatné nabytí

Odlišný přístup zastává OZ v závislosti na tom, zda jde o **úplatné nebo bezúplatné nabytí**. Zásadně platí, že majetek nabytý úplatně jedním či oběma manžely za trvání manželství vchází do jejich majetkového společenství, naopak bezúplatně nabytý majetek do majetkového společenství zásadně nespadá.⁶⁰⁰ Srov. nabytí děděním, odkazem nebo darováním dle odst. 1 písm. b), případně nabytí v restituci (§ 3040).

Mohou však existovat případy bezúplatného nabytí, které OZ necharakterizuje jako výjimky ze společného jmění (např. nabytí rozhodnutím orgánu veřejné moci). Pak se takto nabytý majetek stává součástí SJM.

C. Vypořádání spoluvlastnictví jako způsob nabytí?

Sporný je případ zrušení podílového spoluvlastnictví, které vzniklo před uzavřením manželství, přičemž toto bylo za trvání manželství vypořádáno tak, že věc se stala výhradním vlastnictvím jednoho ze spoluvlastníků, tj. jednoho z manželů. Dvořák a Spáčil správně poukazují na dva možné způsoby nahlížení na tento problém. Jednak je možné jej chápat tak, že v důsledku zrušení podílového spoluvlastnictví a přikázání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům jen *odpadá omezení tvořené právem vyloučených spoluvlastníků*, avšak podstata práva nadále výhradního vlastníka trvá nedotčena,⁶⁰¹ anebo tak, že jde o *nabytí podílů vyloučených spoluvlastníků* tím, kdo bude nadále výhradním vlastníkem dříve společné věci. Oba autoři spíše preferují prvně uvedené řešení.⁶⁰² MS v Praze v rozhodnutí z roku 2001 vycházel spíše z druhého pojetí.⁶⁰³

Bez ohledu na řešení uvedeného problému se však majetek nabytý vypořádáním součástí společného jmění nestane. Právo na vypořádání totiž vzniká nejpozději již okamžikem zániku manželství. Dojde-li k jeho realizaci, jde jen o surogát za výhradní majetek příslušného manžela; k tomu viz níže sub 5.B.

D. Vydržení

Způsob nabytí vlastnického práva může spočívat i ve **vydržení věci** jedním manželem.⁶⁰⁴

Z časového hlediska je přitom **nerozhodné, zda držba jednoho manžela započala již před vznikem manželství či až po jeho vzniku**. Podstatné je, že vydržecí doba nesmí doběhnout před vznikem manželství. Započne-li proto vydržecí doba běžet ve chvíli, kdy ještě manželství nevzniklo, není to překážka pozdějšího nabytí věci do SJM, vzniklo-li manželství dříve, než vydržecí doba stačila doběhnout. Pokud naopak vydržení doběhlo před vznikem manželství, stane se výhradním vlastníkem manžel – držitel. Pokud vydržecí doba doběhla po zániku manželství, avšak držiteli byli po celou dobu oba manželé (po zániku manželství bývalí manželé), dojde k nabytí věci do podílového spoluvlastnictví.

⁶⁰⁰ Srov. DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 60. Srov. též R 42/1972, s. 116: „není rozhodující právní důvod tohoto nabytí s výjimkou dědění a darování“.

⁶⁰¹ Tak již HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl I*. Praha: Linde, 2003, s. 337.

⁶⁰² DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 82.

⁶⁰³ Rozsudek MS v Praze v daňové věci ze dne 31. 7. 2001, sp. zn. 38 Ca 305/2000: „Každá smlouva, která směřuje k převodu vlastnického práva, je smlouvou o převodu vlastnictví, proto i dohoda o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví je dohodou o převodu vlastnictví. Ustanovení § 141 nemění nic na právní povaze tohoto převodu a pojem vzájemné vypořádání tu vyjadřuje jen relaci vzájemných vztahů vlastníků jednotlivých podílů vzhledem k obecnému vlastnickému vztahu k nemovitosti v jako celku. Vypořádání tu neznamená obsahově nic odlišného; jde jen o formu zahrnující jak reálné rozdělení, tak i převod ideálních podílů.“

⁶⁰⁴ Nález ÚS ze dne 12. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 219/95: „Protože vydržení není vyjmenováno mezi výjimkami uvedenými v § 143 OZ, má Ústavní soud za to, že stane-li se oprávněný držitel vydržitelem věci, ta také přijde do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud oba navrhovatelé žijí v trvajícím manželství za existujícího bezpodílového spoluvlastnictví.“

- 59 Zajímavá je zde otázka nutnosti splnění předpokladů dobré víry držitelů.⁶⁰⁵ ÚS dovodil, že postačuje, když je v dobré víře jen jeden z manželů. Pokud jsou u tohoto manžela naplněny i další předpoklady vydržení, pak nastane vydržení, čímž se vydržená věc stane součástí společného majetku. Tím však vznikne vlastnictví i toho manžela, který byl ve zlé víře, byť je jeho vlastnictví omezené stejným právem druhého manžela.⁶⁰⁶ S podobným řešením se lze setkat v právu německém.⁶⁰⁷ S tímto názorem však nelze souhlasit. Vlastnické právo by totiž nabyt i malověrný manžel, což je zcela v rozporu s účelem vydržení, jakož i s účelem úpravy SJM. Ustanovení o SJM mají za cíl úpravu majetkového režimu manželů. Jejich smyslem však **není sanovat nedostatky nabývacích titulů** u jednoho z manželů. Výsledek o nabytí věci do SJM by představoval neproporcionální zásah do vlastnického práva dosavadního vlastníka. Postačovalo by tedy, aby jeden z manželů bez vědomí druhého protiprávním nebo nepoctivým způsobem získal nějaké majetkové hodnoty a prostřednictvím dobré víry druhého manžela k těmto předmětům nabyt vlastnické právo (srov. § 6 odst. 2). Stejně negativní přístup lze zaznamenat i v judikatuře NS⁶⁰⁸ i v literatuře.
- 60 Nabízí se dvě varianty řešení (pokud výše uvedenou variantu o nabytí do SJM vyloučíme). Dle první z nich k vydržení vůbec nemůže dojít – tím by však byl popřen účel vydržení. Dle druhé – námi preferované – se situace posoudí tak, že výhradním vlastníkem se stane jen dobrověrný manžel. Tento závěr je však v rozporu s judikaturou NS.⁶⁰⁹
- 61 V případě vydržení dále vzniká problém, když za trvání manželství jeden manžel užívá jako svůj výhradní pozemek i **část sousedního pozemku**. Je otázka, zda vydržená část sousedního pozemku přiroste k pozemku jednoho z manželů, nebo zda se jako samostatný pozemek stane pozemkem společným. Dvořák se Spáčil se kloní k řešení, že i nově nabytý pozemek je výhradním vlastnictvím příslušného manžela, když argumentují tím, že „jde o to nedopustit vznik komplikované a málo přehledné situace“, a hlavně tím, že předmětem oprávněné držby není právo společné oběma manželům.⁶¹⁰ Pravděpodobně nelze argumentovat tím, že jeden z manželů držel určité právo jako výhradní, neboť k tomu, aby došlo k zahrnutí do SJM, postačuje i nabytí jen jedním z manželů (§ 709 odst. 1: „to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně“). Spíše jde o přírůstek k výhradnímu majetku jednoho z manželů, a jako takový má stejnou povahu jako majetek, ke kterému přirostl (jehož se stal součástí).⁶¹¹ Tento závěr je hodný zobecnění a vztahuje se na všechny případy přírůstku.

4. Nabytí jedním nebo oběma manžely

- 62 Součástí SJM mohou být jen aktiva, která **nabyt jeden nebo oba manželé**. Byť tedy určité aktivum, pro zjednodušení budeme dále hovořit o věcech, nabyt **jen jeden** z manželů, je toto aktivum společné. Tak např. koupil-li manžel svým právním jednáním a svým jménem určitou hmotnou věc, není tato věc v jeho výhradním vlastnictví, nýbrž je společná. To však platí i ve vztahu k jiným aktivům, např. pohledávkám. Byl-li tedy naproti tomu

⁶⁰⁵ K tomu viz i komentář k § 7, m. č. 50 a 51.

⁶⁰⁶ Nález ÚS ze dne 12. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 219/95.

⁶⁰⁷ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1416, m. č. 31, 32: při nabytí na základě dobré víry jen jedním z manželů rozhoduje jen jeho dobrá víra. Pokud však vystupovali navenek oba manželé, pak vylučuje nabytí vlastnického práva zlá víra i jen jednoho z nich. Pro uvedený případ aplikují analogicky § 166 odst. 1 BGB z právní úpravy zastoupení.

⁶⁰⁸ Usnesení NS ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2152/2003. Shodně též DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 83, 84.

⁶⁰⁹ Rozsudek NS ze dne 17. 5. 2011, sp. zn. 22 Cdo 31/2009. Rozhodnutí však v klíčové otázce obsahuje pouze závěr o nemožnosti vydržení do výhradního majetku, avšak postrádá argumentaci.

⁶¹⁰ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 84. Srov. též usnesení NS ze dne 25. 2. 2004, sp. zn. 22 Cdo 2152/2003; rozsudek NS ze dne 11. 7. 2002, sp. zn. 22 Cdo 2986/2000.

⁶¹¹ Srov. komentář k § 498, m. č. 28.

manžel prodávajícím, pak pohledávka na zaplacení kupní ceny je též společná, tzn. oba manželé mají postavení věřitelů, a to solidárních (§ 713 odst. 2). Samozřejmě uvedené platí jen, jsou-li splněny i další předpoklady a nejde-li současně o žádnou z výjimek.

Rozlišení, zda příslušný kus majetku nabýval jen jeden z manželů nebo oba společně, je významné i z hlediska aplikace **výjimek z nabytí do SJM** podle § 709 odst. 1. Ty OZ konstruuje jen pro případ nabytí pouze jedním z manželů, nikoli oběma. Proto např. věc darovaná oběma manželům spadá do jejich SJM, nikoli do podílového spoluvlastnictví. 63

Z hlediska nabytí věci do SJM je také irelevantní, zda vůbec a případně jakým způsobem se o toto nabytí **zasloužil** druhý manžel. Proto je např. součástí SJM i to, co nabyl jeden manžel v době, kdy byl druhý ve výkonu trestu odnětí svobody.⁶¹² 64

Současně je irelevantní, zda druhý manžel s tímto jednáním souhlasí: společná aktiva lze nabýt **i proti vůli druhého manžela**. Pro úplnost dodejme, že pro pasiva platí odlišné pravidlo [§ 710 písm. b)]. 65

Mohou nastat i případy, kdy určitou věc nabudou oba manželé **společně**. Pokud určitou věc např. podle smlouvy se třetí osobou mají oba manželé nabýt do podílového spoluvlastnictví, i pak je věc společná ve smyslu SJM, nikoli předmětem podílového spoluvlastnictví. 66

Dikce komentovaného ustanovení obsahuje **zdánlivý rozpor**, neboť pokud se nabytý majetek stává součástí SJM, nabývají jej oba manželé, a nikoli jen jeden z nich.⁶¹³ Nabytí jedním nebo oběma manžely představuje *vždy* nabytí do SJM; nabytí i jen jedním z manželů je nabytím do SJM, tedy nabytím oběma manžely. Z tohoto hlediska je vyloučeno, aby věc, která se má dle § 709 stát součástí SJM, nabyl jen jeden z manželů. Uvedenou formulací se však pouze vyjadřuje, že jde o nabytí, jehož právní důvod by *jinak, tj. bez zohlednění úpravy SJM*, svědčil jen jednomu z manželů nebo oběma. Jinými slovy: smyslem uvedené formulace je jen zdůraznit, že i v případě, kdy *podle obecných pravidel* by měl nabýt určitý majetek jen jeden z manželů, stává se tento majetek *podle § 709* společným jako součást SJM. Postačuje tedy, když obecné předpoklady pro nabytí určitého majetku jsou splněny jen u jednoho z manželů. Proto např. postačuje, aby jeden z manželů uzavřel smlouvu o koupi nemovitosti a následně jen ve prospěch tohoto jednoho manžela bylo zapsáno vlastnické právo do katastru; jsou-li splněny i další podmínky, které stanoví § 709, stává se takto nabytá nemovitost součástí SJM.⁶¹⁴ 67

Někdy se zdůrazňuje, že majetek musí být **nabyt v souladu se zákonem**.⁶¹⁵ Tato dodatečná podmínka je však nadbytečná, neboť je obsažena již v předpokladu „nabytí“, tzn. musí být splněny i zákonné předpoklady tohoto nabytí. Krádež věci jedním z manželů samozřejmě není právním důvodem nabytí vlastnického práva, proto se nemůže jednat o součást SJM. Na druhou stranu, pokud by došlo byt k protiprávnímu zapracování cizí věci do věci společné, pak by se o tuto entitu jako součást věci společné rozšířilo společné jmění; samozřejmě s důsledky dle § 1074, 1075. Postačuje tedy, že jsou splněny předpoklady nabytí vlastnického práva. 68

⁶¹² Srov. Rt 32/1969.

⁶¹³ Jde o formulaci, kterou zvolila již novela rodinného práva z roku 1998, jež do českého právního řádu zavedla institut SJM.

⁶¹⁴ Ochrany se nezapsaný manžel může domáhat vůči zapsanému manželovi žalobou na určení, že daná nemovitost jim oběma náleží jako součást SJM. Současně může své právo ochránit i poznámkou spornosti dle § 986; zápis jen jednoho z manželů by od počátku byl v rozporu se skutečným právním stavem.

⁶¹⁵ Srov. např. Psutka in HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II*, komentář k § 709, s. 165. Odkazuje zde na rozhodnutí NS ze dne 24. 3. 1997, sp. zn. Tz II 1/77, Rt 31/1978: „Věc, kterou získal pachatel za trvání manželství trestným činem nebo jako odměnu za něj nebo kterou pachatel nabyl za věc získanou tímto způsobem, se nestává bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů. Proto při splnění podmínek uvedených v § 55 odst. 2 tr. zák. lze takovou věc prohlásit za propadlou ve prospěch státu podle § 55 odst. 1 tr. zák.“

5. Nabytí za trvání manželství: časové hledisko

A. Obecně

- 69 **Z časového hlediska** musí být majetková hodnota nabyta **za trvání manželství**. Skutková podstata, se kterou zákon spojuje nabytí příslušné majetkové hodnoty, zejména věci (např. okamžik nabytí vlastnictví), musí být zcela naplněna v době, kdy trvalo manželství. Proto např. dary, které manželé obdrželi těsně před uzavřením sňatku, nejsou součástí SJM, nýbrž jen podílovým spoluvlastnictvím.⁶¹⁶

B. Rozdíl obligačních a věcněprávních účinků

- 70 Problematické se jeví případy, kdy se **časově rozchází vznik obligačního práva na nabytí určité věci a samo její nabytí**, přičemž jedna skutečnost spadá do období, kdy trvalo manželství, a druhá mimo ně.
- 71 Nejprve je třeba se věnovat případu, kdy obligační titul vznikl **před** uzavřením manželství, avšak samo např. vlastnické právo bylo nabyto až po uzavření manželství (např. modus v podobě intabulace, vkladu vlastnického práva k nemovitosti do katastru nemovitostí). Vlastnické právo je nabyto jako plnění pohledávky, která je nepochybně jen ve výhradním vlastnictví toho z manželů, který smlouvu před vznikem manželství uzavíral. Následným splněním je jen **transformován majetek tohoto manžela**⁶¹⁷ (pohledávka jako majetková hodnota zanikne a na její místo v majetku věřitele nastoupí předmět plnění; zde předmět koupě); srov. § 709 odst. 1 písm. d).⁶¹⁸ Z tohoto hlediska je tedy irelevantní, zda šlo o úplatné nebo bezúplatné právní jednání, zda protiplnění, které měl poskytnout manžel (např. kupní cena), bylo plněno z jeho výhradních prostředků nebo ze společných.
- 72 Podobně se posoudí opačný případ, kdy obligační titul vznikl **za trvání** manželství (jako společný) a k samotnému nabytí práva došlo až po jeho zániku. Zde záleží na vypořádání tohoto aktiva, tj. na určení, kterému z manželů po zániku manželství náleží. Není-li dosud SJM vypořádáno, pak se podle § 736 použijí ustanovení o společném jmění přiměřeně, a to včetně pravidel o transformaci SJM. Požadavek **přiměřenosti** umožňuje uvážení, do jaké míry použitá pravidla odpovídají poměrům, na které mají být aplikována. Přiměřenost aplikace těchto pravidel tedy umožňuje jejich použití, byť není splněn požadavek nabytí „za trvání manželství“.

C. Konvalidace

- 73 Sporná se může jevit situace, kdy jeden z manželů právně jednal před uzavřením manželství a jeho právní jednání bylo neplatné, avšak po uzavření manželství došlo k jeho konvalidaci. V tomto případě je třeba vycházet z toho, že konvalidace působí *ex tunc*.⁶¹⁹ Z toho vyplývá, že se právní jednání považuje za platné od počátku, tedy již před uzavře-

⁶¹⁶ Srov. R 42/1972, s. 120.

⁶¹⁷ Dvořák a Spáčil však uvádí, že by se teoreticky nabytá věc měla stát součástí SJM; připouští, že v „*praxi však zpravidla půjde o některou ze zákonných výluk*“; DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 75. Jak bylo uvedeno, jde o transformaci (surogát) výhradní pohledávky jednoho z manželů na předmět plnění, tato výjimka je tedy naplněna vždy, a to pojmově. K témuž výsledku docházejí citovaní autoři ve vztahu k povinnosti zaplatit kupní cenu, která vznikla před uzavřením manželství. Pak správně uvádí, že její uhrazení po vzniku manželství ze společných prostředků nepůsobí nabytí do společného majetku. Viz tamtéž. To stejné však musí platit i pro pohledávku spočívající v právu na nabytí vlastnického práva k nemovitosti.

⁶¹⁸ Srov. rozsudek NS ze dne 28. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2988/99: „*Pokud došlo k uzavření dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku s jedním z manželů před vznikem manželství, avšak k registraci této dohody došlo již za trvání manželství, právo společného užívání pozemku manžely podle § 214 obč. zák. ve znění před novelou č. 509/1991 Sb. nevzniklo a tento pozemek se v důsledku transformace práva osobního užívání pozemku na právo vlastnické nestal předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví.*“ Srov. též DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 82. Sluší se však připomenout, že § 214 OZ 1964 v původním znění výslovně počítal s tím, že dohoda o osobním užívání pozemku bude uzavřena za trvání manželství.

⁶¹⁹ Srov. např. komentář k § 554, m. č. 25, dále komentář k § 582, m. č. 20.

ním manželství. Ke stejnému závěru dospěl i NS, když judikoval, že byla-li kupní smlouva uzavřená před vznikem manželství relativně neplatná, pak zhojení této vady až po vzniku manželství nepůsobí, že koupená věc spadá do SJM.⁶²⁰

D. Vrácení daru

Problémy přináší i případ odvolání daru, který byl manželem jako dárcem poskytnut až po vzniku manželství, avšak na základě darovací smlouvy uzavřené před vznikem manželství. Je-li dar odvolán pro nevděk, děje se tak formou odstoupení od smlouvy (§ 2072), které působí s účinky *ex tunc* (§ 2004). Předmět daru tak manžel – dárci vůbec nepozbyl, a je proto zřejmé, že je v jeho výhradním vlastnictví. Je-li však dar odvolán pro nouzi, pak odvolání působí *ex nunc* (§ 2068), obdobně jako tomu bylo dle § 630 OZ 1964.⁶²¹ I v tomto případě však dochází k navrácení jeho výhradního majetku, a proto si tento majetek má podržet svou povahu.⁶²²

Zajímavá je i opačná situace, kdy obdarovanými jsou oba manželé společně (věc je proto v SJM), ale k odvolání daru pro nevděk dochází jen ve vztahu k jednomu manželovi – jen ten totiž vůči dárci zjevně porušil dobré mravy (§ 2072 odst. 1). Dle OZ by situace zřejmě měla být posouzena tak, že odstoupení od smlouvy má účinky vůči oběma manželům a předmět daru tedy přestává být součástí SJM (*ex tunc*) a stává se opět vlastnictvím původního vlastníka (dárce). Proti manželovi, který vůči dárci porušil dobré mravy, by vznikala pohledávka manželského společenství na náhradu.⁶²³

Poněkud jiné řešení zaujímá **doktrína polská**. Z KC jasně plyne, že odvolání daru má pouze obligační účinky a způsobuje vznik povinnosti obdarovaného převést dar zpět na dárce (obdobně dle předpisů o bezdůvodném obohacení – čl. 898 § 2 KC). Jde tedy o jinou konstrukci než dle našeho OZ, když odvolání daru nemá věcněprávní účinky a nepůsobí *ex tunc*. Pokud byl odvolán dar poskytnutý oběma manželům jen pro chování jednoho manžela, konstruuje polská doktrína **zvláštní důsledek v podobě vyjití věci ze společného majetku, s tím, že věc se transformuje na předmět v podílovém spoluvlastnictví** (o stejných podílech). Dárce pak má právo na vrácení podílu pouze zlovolného manžela.⁶²⁴ Tento závěr není v rozporu s pojetím společného majetku jako společenství bez podílů. Polská doktrína upozorňuje na to, že manželé mohou na základě běžných smluv převádět společný majetek do svých výhradních majetků či majetků třetích osob. V případě, kdy je společný majetek převáděn současně do obou výhradních majetků manželů, zaniká společné jmění a vzniká podílové spoluvlastnictví (samozřejmě jsou-li splněny podmínky pro to, aby se majetek nestal opět majetkem společným). Dále se upozorňuje na to, že uvedenou konstrukci podporují i některé zvláštní předpisy, které výslovně stanoví situace, v nichž dochází k transformaci společného majetku na podílové spoluvlastnictví (např. při uložení trestu propadnutí majetku pouze jednomu z manželů dochází k této transformaci *ex lege*). Uvedené závěry byly podpořeny i judikaturou Nejvyššího soudu Polska.⁶²⁵ Toto řešení však není přinejmenším ve vztahu k českému právu přesvědčivé. Přes uvedené tvrzení jde o rozpor s pojetím nedílného společenství; případné stanovení rovných podílů se pak bez rozumného důvodu odchyluje od kritérií stanovených v § 742.

⁶²⁰ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 75, 76.

⁶²¹ Srov. např. rozsudek NS ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 33 Odo 563/2004. K odlišným názorům srov. např. Škárková in ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK. *Komentář II*², komentář k § 630, s. 1801 an., m. č. 10.

⁶²² Tak ve výsledku i DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 77: „Vrácením daru z titulu zrušení darovací smlouvy, která byla uzavřena před uzavřením manželství, se obnovuje vlastnické právo manžela, který věc daroval.“

⁶²³ K obligacím mezi jedním z manželů na straně jedné a oběma manžely jako subjekty manželského majetkového společenství na straně druhé viz komentář k § 708 sub IV.

⁶²⁴ Nazar in RADWAŃSKI. *System*¹. T 11, s. 252, m. č. 28.

⁶²⁵ Rozhodnutí ze dne 28. 9. 1979, sp. zn. III CZP 15/79.

E. Období, kdy je vedeno řízení o rozvod manželství podle § 757

- 77 OZ obsahuje v § 735 zvláštní pravidla pro období, kdy je vedeno řízení o rozvod manželství podle § 757. Zde se umožňuje, aby manželé méně formálně uspořádali svá majetková práva a povinnosti, a pokud tak neučiní, použijí se pravidla o SJM jen přiměřeně. Pro podrobnosti srov. komentář k § 735.

IV. Věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů

- 78 V zásadě od účinnosti ZPR, který zde vycházel ze sovětského vzoru,⁶²⁶ platilo pravidlo, že ve výhradním majetku každého z manželů zůstávají věci (majetek), které slouží osobní potřebě jen jednomu z nich.⁶²⁷ Toto pravidlo převzalo i komentované ustanovení v **odst. 1 písm. a)**.
- 79 NS ČSR⁶²⁸ se při vymezení věcí sloužících osobní potřebě jednoho z manželů důsledně držel sovětského vzoru. Podává základní kritéria pro posouzení této kvality věci, ze kterých lze vycházet i při analýze OZ: *jde o věc, která svou povahou i skutečně slouží osobní potřebě jednoho z manželů*.
- 80 Podle dosavadního přístupu se tedy vyžadovala kumulativní přítomnost dvou prvků. Jednak aby **podle své povahy** (objektivního účelu, účelového určení) věc **měla sloužit** osobní potřebě jen jednoho z manželů, a jednak aby mu také **skutečně sloužila** (fakticita).⁶²⁹ Vymezení, které se vázalo k *povaze věci*, je přitom relativně úzké. Soudní praxe přistupuje k restriktivnímu výkladu, řadí k těmto věcem šatstvo nebo jiné předměty, obvyklé a přiměřené osobní potřebě.⁶³⁰
- 81 **OZ však nepřevzal slova „podle své povahy“**. Je tak otázkou, zda rozhoduje čistá fakticita užívání, nikoli již také objektivní účelové určení věci. Např. jeden z manželů výlučně užívá jeden automobil. Obdobně, když jeden z manželů užívá sám okrasnou zahradu, která je umístěna odděleně od jejich bydlení. Případně sbírka poštovních známek, kterou uspořádává jen jeden z manželů. Znamená to, že tyto věci jsou výhradním vlastnictvím jen toho manžela, který je užívá?
- 82 Praktické důsledky obou řešení by plynuly jednak pro správu tohoto majetku a jednak pro vypořádávání SJM. Z hlediska správy by s těmito věcmi jako s výhradním vlastnictvím mohl nakládat jen jeden z manželů bez ohledu na souhlas druhého. Z hlediska vypořádání by tyto věci při zániku SJM zůstaly ve výhradním vlastnictví příslušného manžela, druhý manžel by však případně měl nárok na nahrazení toho, co bylo na tento majetek vynaloženo ze společných prostředků.
- 83 Kritérium jen faktického užívání by však podstatným způsobem narušovalo právní jistotu: vlastnický režim by byl závislý na skutečnostech, které nejsou třetím osobám bez dalšího zřejmé. Ostatně pro účely vypořádání SJM lze podobného racionálního výsledku

⁶²⁶ BRATUS, S. N. a kol. *Sovětské občanské právo. Díl druhý*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953, s. 432: „Mimo to vylučuje naše soudní praxe z rozdělení věci osobní potřeby (oděv, prádlo, hodinky a pod.) a počítá je k osobnímu majetku každého manžela, i když jich bylo nabyto z prostředků získaných společnou prací. To se však nevztahuje na předměty přepychové, které mohou být ponechány tomu manželovi, který jich používal, k jejichž hodnotě však musí být obligatorně přihlédnuto při rozdělení. K individuálnímu užívání musí být každému z manželů ponechány i nástroje, jichž potřebuje k výkonu svého povolání, avšak k jejich hodnotě musí být přihlédnuto při provádění rozdělení.“ Srov. též úvodní výklady před § 708 sub II 2.

⁶²⁷ § 22 ZPR: „to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání“. § 143 OZ 1964 v původním znění: „věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů“. § 143 OZ 1964 ve znění účinném od 1. 8. 1998: „věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů“.

⁶²⁸ R 70/1965, I a); R 42/1972, s. 122, 123.

⁶²⁹ Tak již R 70/1965.

⁶³⁰ Dvořák, Jehlička in ŠVESTKA, SPÁČIL, ŠKÁROVÁ, HULMÁK. *Komentář I²*, komentář k § 143, s. 964, m. č. 12.

dosáhnout i v případě, kdy tyto věci budou součástí SJM; soud totiž v rámci vypořádání SJM má přihlídnout k tomu, kdo danou věc dosud výlučně užíval.⁶³¹

Současně by kritérium jen faktického uspokojování osobní potřeby jednoho z manželů bylo velmi neurčité. V důsledku úzkého soužití manželů by totiž často daná věc, kterou výlučně užívá i jen jeden manžel, nepřímou sloužila i druhému (např. atraktivní oblečení nebo luxusní automobil manželky reprezentuje i manžela). 84

Je tedy zapotřebí doplňujícího objektivního kritéria, které vyplývá z objektivního určení dané věci. Lze mít tedy za to, že i za účinnosti OZ je nutné, aby věc, která nemá být součástí SJM z důvodu, že slouží osobní potřebě jednoho z manželů, tomuto účelu sloužila podle své povahy. Tomu lze rozumět tak, že **objektivním účelem dané věci je uspokojování výhradních potřeb jediné osoby**. Zda určitá věc slouží nejen k *přímému* uspokojování výhradních zájmů jednoho manžela, ale *velmi nepřímou* (svými vzdálenými důsledky) slouží také druhému manželu, již není rozhodující. 85

Můžeme tedy **shrnout**: *výjimka dle § 709 odst. 1 písm. a) dopadá na objekty, které jsou objektivně určené k uspokojování výhradních potřeb jedné osoby a které takto skutečně slouží jednomu z manželů*. 86

Při zkoumání fakticity pak postačuje např. **nabytí držby** s tím, že manžel má vůli věc někdy užívat; není zapotřebí, aby faktické užívání již nastalo (např. postačí, že má koupený svetr ve skříni, nemusí jej též skutečně nosit). 87

Zatímco posouzení věci podle jejího objektivního účelu je zásadně konstantní, závislost vlastnického přiřazení na fakticitě užívání působí ten problém, že se **může v čase měnit**. To platí již při nabytí vlastnictví, neboť k faktickému užívání zpravidla dochází až poté (manžel koupí již v červenci manželce kus oblečení k Vánocům); jaký je právní režim věci v mezičase? Je také zřejmé, že to, zda tento účel věc i skutečně plní, se může ustálit až později (manželé nejprve určitou věc užívají společně a teprve poté ji užívá jen jeden z nich), případně se může měnit (kus oblečení, který nosil jeden z manželů, přenechá druhému). V prvním případě by do doby, než danou věc začne jeden z manželů fakticky užívat, je věc součástí SJM; v uvedeném případě tedy až na Vánoce změny vlastnický režim. Druhý případ, kdy danou věc užívají oba manželé společně, vlastně znamená, že ji užívají v rozporu s jejím objektivním určením (což samozřejmě soukromé právo nijak nezakazuje). Dokud ji nebude fakticky užívat jen jeden manžel, jde o součást SJM. V posledním případě dojde se změnou užívání k změně faktického režimu. Je však zřejmé, že musí jít o trvalou změnu, nikoli např. jen jednorázové zapůjčení druhému manželu. 88

Z uvedeného plyne, že pro věci, které nejsou součástí SJM jen proto, že splňují výjimku dle písm. a), **platí zvláštní pravidla pro změnu vlastnického režimu**. K získání určitého vlastnického režimu není zásadně třeba souhlasu druhého manžela (manžel si koupí kartáček na zuby), postačí projev vůle toho, kdo věc pro sebe obstaral. Naproti tomu s ohledem na princip rovnosti⁶³² nelze připustit, aby změna tohoto vlastnického režimu nastala proti vůli druhého manžela (koupený svetr, který je již ve výhradním vlastnictví jednoho manžela, si druhý nemůže proti vůli prvního přivlastnit jen tak, že jej začne výlučně užívat). Pro změnu vlastnického režimu je tedy třeba dohody obou manželů. Tato dohoda však nemusí směřovat ke zcizení věci, tj. ke změně jejího vlastnictví (např. darovací smlouva), postačuje, aby se manželé dohodli na trvalé změně užívání dané věci. 89

V judikatuře lze zaznamenat **odlišný názor NS**, byť byl formulován ve vztahu k věcem, které slouží výlučně výkonu povolání jen jednoho manžela. Podle jeho závěrů je souhlas 90

⁶³¹ Srov. komentář k § 740 sub IV. 2.

⁶³² Srov. komentář k § 3, m. č. 41 an.

obou manželů třeba vždy.⁶³³ Rozhodnutí se sice týkalo věcí sloužících výlučně k výkonu podnikání jednoho z manželů, avšak uvedené věci měly v této době zcela totožný režim jako věci sloužící osobní potřebě jen jednoho z manželů. Toto řešení však není přesvědčivé. Skutečně není vůbec jasné, proč by nemělo komentované ustanovení dopadat např. na situaci, kdy si jeden z manželů koupí na služební cestě košili bez vědomí druhého manžela.

- 91 Dvořák a Spáčil tento problém řeší v souvislosti s darováním mezi manžely, kdy jeden manžel daruje druhému věc, která má sloužit jeho osobní potřebě. Nabízejí však názor odlišný od obou výše uvedených. Podle nich se tato věc stane výhradním vlastnictvím druhého manžela již koupí prvním manželem (budoucím dárce), a nikoli až darováním druhému manželovi. Dovožují, že druhý manžel jednal v rámci možnosti jednat v běžných záležitostech jménem jiného.⁶³⁴ Proti tomu lze namítnout, že manžel, který kupuje dar pro druhého, zpravidla vystupuje svým jménem, nikoli jménem „zastoupeného“ manžela (srov. 436 odst. 1 věta druhá). V každém případě je zřejmé, že jmenovaní autoři od požadavku skutečného užívání k osobní potřebě přinejmenším pro tento případ ustupují. Současně doplňují: „*obdarovaný má vždy volbu dar odmítnout a v tomto případě nelze konstruovat jeho vlastnictví vzniklé dříve, než se o věci vůbec dozvěděl. Nicméně za rozhodující považujeme to, že taková věc předmětem společného jmění není, kupující k ní výhradní vlastnictví nenabyl (jde o věc zakoupenou ze společného), a tak námi navržené řešení je zřejmě nejrozumnější.*“⁶³⁵
- 92 Domníváme se, že by bylo v rozporu s principem rovnosti konstruovat nabytí výhradního vlastnického práva jedním z manželů bez jeho souhlasu. „Obdarovaný“ manžel má nejen právo dar odmítnout, ale není vůbec povinen darovací smlouvu uzavřít. Není ani povinen převzít věc k užívání. Do doby, než tak učiní, jsou splněny předpoklady pro to, aby se věc stala součástí SJM, avšak dosud není naplněna výjimka dle písm. a). Manžel proto např. nepáchá krádež, pokud koupí manželce k Vánocům zimní šálu, a následně si „dar“ rozmyslí s tím, že ji začne užívat sám.
- 93 Jsou-li splněny výše uvedené předpoklady, je již zcela **nerozhodné, z jakých prostředků byla uhrazena cena za dané věci.**⁶³⁶ Tato skutečnost se zásadně nezohledňuje ani následně při vypořádání SJM. K použití společných prostředků pro pořízení věcí sloužících osobní potřebě při vypořádání společného majetku se totiž zásadně nepřihlíží;⁶³⁷ viz komentář k § 742 sub V.4.A.

⁶³³ Rozsudek NS ze dne 27. 9. 2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004: „*pro úvahu o vyloučení věci z bezpodílového spoluvlastnictví manželů z důvodu, že podle své povahy slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů (§ 143 ObčZ ve znění před novelou č. 91/1998 Sb.) není rozhodující, zda byla určena pro výkon povolání jen jednoho z manželů, ale to k čemu v souladu s vůlí obou účastníků skutečně sloužila a zda nesloužila i druhému z manželů.*“

⁶³⁴ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 80.

⁶³⁵ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 80.

⁶³⁶ Rozsudek NS ze dne 17. 2. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1951/2002: „*(...) není rozhodné, zda tyto věci byly koupeny nebo vydraženy z prostředků náležejících do jejich bezpodílového spoluvlastnictví.*“ I toto rozhodnutí se týkalo věcí sloužících výlučně k výkonu podnikání jednoho z manželů.

⁶³⁷ Viz výše. Z české judikatury srov. R 42/1972, s. 122, 123: „*Jde-li o věc, která sice splňuje uvedené náležitosti, představuje však značnou hodnotu, která byla pořízena ze společných peněz, nelze vyloučit při vypořádání použití ustanovení § 150, věta druhá o. z., aby tak nebyl jeden z manželů neodůvodněně zvýhodněn. Kdyby šlo o věc nikoli obvyklé osobní potřeby (např. drahocenný kožich), (...) měl by manžel, který tyto hodnoty za trvání manželství získal, nahradit, co ze společného majetku bylo na tento majetek vynaloženo. Názor, který věci cennější v poměru k celkové úrovni rodiny, i když slouží osobním potřebám jednoho z manželů nebo výkonu jeho povolání, zahrnuje přímo do bezpodílového spoluvlastnictví manželů a považuje tak za rozhodující pro posouzení otázky vlastnictví hodnotu věci, neodpovídá znění zákona.*“ Srov. též rozhodnutí NS ze dne 27. 5. 1970, sp. zn. 2 Cz 3/70, S IV, s. 498: „*Při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví se nenahrazuje protihodnota těch předmětů, které slouží svou povahou osobní potřebě (např. ošacení nebo jiné předměty obvyklé a přiměřené osobní potřeby).*“

Věci, které z uvedeného důvodu nejsou součástí SJM, do společného jmění nenáleží ani v případě, že jde o **věci značné hodnoty**. Dosavadní judikatura k OZ 1964 zde převzala stanovisko sovětské dogmatiky, podle kterého tyto věci (hovořilo se o přepychových předmětech) jsou jako věci osobní potřeby výhradním majetkem jednoho manžela, avšak v tomto případě se k nim již přihlédne při vypořádání SJM.⁶³⁸ 94

Jak sovětské právo, tak i předchozí právní úpravy do roku 1998 považovaly za výhradní majetek i ten, který **slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů**. Novelou č. 91/1998 Sb. však byla tato výjimka vypuštěna. Sice půjde zpravidla o věci, které užívá jen jeden z manželů, avšak jak bylo výše uvedeno, toto samo o sobě nepostačuje, aby se nejednalo o součást SJM. I za účinnosti OZ tedy tyto věci budou tvořit společné jmění. Nepochybně však půjde o okolnost, ke které je třeba přihlédnout při vypořádání SJM. 95

Důvodová zpráva výslovně konstatuje, že „i napříště bude tedy především na těch, kdo podnikají, aby zvláštní postavení tohoto majetku řešili smlouvou o vynětí toho, co slouží výkonu povolání jen jednoho z manželů, ze společného jmění“. 96

Na druhou stranu není vyloučeno, aby věc sloužící výkonu povolání jen jednoho z manželů byla současně i věcí sloužící jeho osobní potřebě (např. pracovní oděv). Pak však taková věc nebude součástí SJM právě jen proto, že slouží osobní potřebě jednoho z manželů. 97

V. Věci nabyté darem, děděním nebo odkazem

Podle **odst. 1 písm. b)** komentovaného ustanovení nespadá do společného jmění to, co nabyt darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů. Opět jde o pravidlo, které bylo vlastní i dřívějším úpravám.⁶³⁹ Bylo jej však možné nalézt i v úpravě sovětské.⁶⁴⁰ Obdobné řešení zná např. i právo německé, ovšem zde tak musí určit osoba, která daný předmět poskytuje (zůstavitel, dárce).⁶⁴¹ 98

V současné době lze odůvodnění tohoto pravidla spatřovat v **předpokládané vůli dárce, resp. zůstavitele**. Pokud daruje, resp. zůstavuje jen jednomu z manželů,⁶⁴² lze přinej- 99

⁶³⁸ Odlišné řešení zastávala doktrína k OZ 1950. Srov. např. komentář k ZPR, který sestavili členové kodifikační komise pro rodinné právo při ministerstvu spravedlnosti; Král in PETRŽELKA, K. a kol. *Zákon o právu rodinném. Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1950, komentář k § 22, s. 67: „Přepychové předměty, nabyté po čas manželství ze společného majetku, jsou proto společným majetkem bez rozdílu, zdali jich používá výlučně jen jeden manžel.“

⁶³⁹ § 22 ZPR: „vyjma to, čeho nabude dědictvím nebo darem“. § 143 OZ 1964: „s výjimkou věcí získaných (od 1. 8. 1998 „majetku nabytého“) dědictvím nebo darem“. Pod pojem „dědění“ se v této souvislosti za účinnosti ZPR řadil i odkaz; Král in PETRŽELKA, K. a kol. *Zákon o právu rodinném. Zákon o zatímních změnách v některých občanských věcech právních*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1950, komentář k § 22, s. 67.

⁶⁴⁰ „Majetek, kterého nabyt kterýkoli manžel za manželství nikoli prací nebo použitím společného majetku manželů, nýbrž který dostal bezplatně od třetích osob (darem, děděním a pod.), musí být pokládán za samostatné vlastnictví manžela, který majetek získal, ovšem vyjma případy, kdy majetek byl darován oběma manželům společně.“ BRATUS, S. N. a kol. *Sovětské občanské právo. Díl druhý*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953, s. 428.

Argumentuje se jazykově, neboť podle sovětských autorů „slovo ‚získaný‘ (‚nažitoje‘) má právě smysl toho majetku, kterého někdo nabude svou činností, a obvykle se ho neužívá pro majetek, kterého bylo nabyto děděním nebo darem“. Tamtéž. Tato jazyková argumentace však alespoň z hlediska českého jazyka není vůbec přílehlavá, přesto z ní vycházel ZPR; srov. důvodovou zprávu k § 22 ZPR: „Jméni, jehož nabude kterýkoli z manželů za trvání manželství svým přičiněním, nazývá osnova získaným majetkem a získaný majetek obou manželů tvoří pak zákonné majetkové společenství.“ Z hlediska OZ je to však irrelevantní, neboť zákon obsahuje výslovnou úpravu. Konečně se argumentovalo tím, že „majetek nabytý společnou prací se stává společným majetkem“; tamtéž, s. 428, 429.

⁶⁴¹ Ustanovení § 1418 odst. 2 číslo 2: „Výhradní statky jsou předměty, (...) které získá jeden z manželů na případ smrti nebo které mu jsou bezúplatně poskytnuty třetí osobou, pokud zůstavitel posledním pořízením nebo třetí osoba při poskytnutí určí, že nabyté má být výhradním statkem“.

⁶⁴² Zda je obdarovaným jen jeden z manželů je otázka výkladu příslušného právního jednání. Srov. R 42/1972, s. 119: „Pro posouzení, kdo je obdarovaný, bude rozhodujícím úmysl dárce, zda totiž chtěl darovat věc jen jednomu z manželů nebo oběma. Na tento úmysl bude možno ve většině případů usuzovat jen z okolností, za nichž k darování došlo.“

menším v pochybnostech spíše předpokládat vůli obohatit právě tohoto jednoho manžela. Současně **není ani dotčeno legitimní očekávání** druhého manžela. Příjem z daru nebo dědictví je příjmem spíše mimořádným, který druhý manžel nemůže legitimně předpokládat. Lze jistě konstruovat hraniční případy, např. případy tzv. odměnového (remuneratorního) darování (§ 2060), kdy je jeden manžel obdarován za předchozí služby, které poskytl dárci, avšak ty mohl poskytnout jen proto, že mu pro to vytvořil podmínky druhý manžel. I tyto případy darování však zakládají výhradní majetek obdarovaného manžela.

- 100 To, že se vychází z předpokládané **vůle dárce, resp. zůstavitele**, vyplývá i z toho, že je na jeho vůli, aby dar, dědictví či odkaz případně přikázal do společného jmění: „*Jedaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl*“. Při tomto projevu vůle je třeba, aby byla **zachována forma příslušného právního jednání** (darovací smlouva, závěť, dovětek), tento úmysl je tedy jeho obsahovou součástí. Jednoznačně to plyne ze slov „v pořízení pro případ smrti“. Méně zjevné je to z formulace „při darování“, což může vyvolat zdání, že postačí úmysl jen při příležitosti darování. Není však žádný důvod, proč by měla platit odlišná pravidla jen dle právního důvodu bezúplatného nabytí.
- 101 **Souhlas** obdarovaného manžela ani druhého manžela, který je tímto darováním obohacen, **se nevyžaduje**.
- 102 Pokud byli obdarováni toutéž věcí **oba manželé**, věc nespadá do podílového spoluvlastnictví, nýbrž do společného jmění. Výjimka totiž dopadá jen na případ, kdy bezúplatně nabyt jen jeden z manželů.⁶⁴³ Tím se OZ liší od dosavadní úpravy OZ 1964, který hovořil obecně o majetku získaném dědictvím nebo darem, aniž by specifikoval, že jde o majetek takto nabytý jen jedním z manželů. Pokud takto nabyli oba manželé, náležela jim věc jako podílovým spoluvlastníkům.⁶⁴⁴ I v režimu OZ však dárce může docílit převodu věci do podílového spoluvlastnictví manželů: nic mu nebrání v tom, aby izolovaně daroval nejprve jednomu manželovi spoluvlastnický podíl (např. poloviční) na věci a posléze druhému manželovi zbývající podíl.
- 103 I podle dosavadní nauky k OZ 1964 platilo, že zákon nijak neomezuje **darování mezi manžely**, pokud nakládají se svým výhradním majetkem. Daruje-li jeden manžel ze svého výhradního majetku druhému manželovi, pak se tento s ohledem na zde popisovanou výjimku stane výhradním vlastníkem.⁶⁴⁵
- 104 Na druhou stranu dosavadní nauka nepřipouštěla **darování ze SJM do výhradního a opačně**. Proto podle tohoto názoru nezakládala výhradní vlastnictví ani různá darování k narozeninám, Vánocům atd., pokud byly např. pořízeny za příjem ze mzdy jednoho manžela.⁶⁴⁶
- 105 Na základě závěrů uvedených u § 708 sub IV.3. dovozujeme, že není důvod nepřipustit i darování ze společného do výhradního majetku, a to prostřednictvím „nemodifikační“ smlouvy (tedy na základě běžné darovací smlouvy uzavřené v režimu § 2055 an.). Stranou této smlouvy budou na straně dárců oba manželé, na straně obdarovaného pouze ten manžel, jehož výhradní majetek má být o dar rozšířen. Pokud jde o darování z výhradního do společného, opět není problém, aby manžel (dárce) uzavřel smlouvu s manželským společenstvím a učinil z dosavadního výhradního majetku majetek společný (obdarovanými budou oba manželé, tudíž dar připadne do SJM). Ani zde se proto nevyžaduje mo-

⁶⁴³ Stejně i sovětské právo; srov. BRATUS, S. N. a kol. *Sovětské občanské právo. Díl druhý*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1953, s. 428.

⁶⁴⁴ Srov. R 42/1972, s. 119. Tuto úpravu kritizovali i DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 79. Jejich kritiku tedy OZ vyslyšel.

⁶⁴⁵ Srov. R 42/1972, s. 120. Shodně literatura polská.

⁶⁴⁶ Srov. DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 80.

difikační smlouva o rozšíření SJM. V podrobnostech k těmto záležitostem viz komentář k § 708 sub IV.3.

VI. Náhrada nemajetkové újmy na přirozených právech

K náhradě škody na společných a výhradních statcích viz níže sub VIII. 106

Zvláštní úpravu obsahuje § 709 odst. 1 písm. c) ve vztahu k **náhradě nemajetkové újmy**, kterou jeden z manželů utrpěl v důsledku zásahu do své osobnosti, případně jiných přirozených práv. Právo na náhradu této újmy (na zadostiučinění; § 2951 odst. 2) je úzce spjato s osobou poškozeného, jde o jeho utrpené bolesti, zneuctění atd. Právě pro **provázanost s osobou poškozeného manžela** vylučuje OZ nárok na zadostiučinění ze společného jmění, byť by se jednalo o nárok na zadostiučinění v penězích.⁶⁴⁷ 107

Zdůrazněme, že se tato výjimka vztahuje jen na právo na zadostiučinění, nikoli na **právo na náhradu škody** [k tomu viz též výklady k § 709 odst. 1 písm. e) níže sub VIII.]. V případě újmy na zdraví je proto součástí SJM i právo na **náhradu ušlého zisku**; je to logické, neboť ten by jinak byl součástí společného jmění. 108

Podobně též právo na náhradu jiné majetkové újmy (např. léčebných výloh), pokud tato škoda vznikla v důsledku zásahu do přirozeného práva některého z manželů (např. tyto výlohy byly uhrazeny ze společného jmění). Pro vznik práva na náhradu újmy postačuje vznik dluhu (srov. § 2894 odst. 1, § 2952 věta druhá). Pokud vznikne v důsledku újmy, která byla způsobena jednomu z manželů, dluh tohoto manžela (např. povinnost zaplatit za léčbu), jde zásadně o výhradní dluh tohoto manžela (srov. § 710), kterému odpovídá také výhradní právo (pohledávka) na náhradu vůči škůdci [srov. § 709 odst. 1 písm. e)]. Pokud však bude tento dluh uhrazen ze společných prostředků, vzniká již škoda na společném jmění a právo na náhradu spadá do SJM. Lze říci, že újma jednoho z manželů se stává újmu společnou. V důsledku povahy společného jmění nelze v tomto případě hovořit o skutečné nepřímé škodě, případně jen o její velmi specifické variantě. 109

Doslovný výklad § 709 odst. 1 písm. c) se nevztahuje na náhradu každé nemajetkové újmy, nýbrž **jen na náhradu nemajetkové újmy, která vznikla v důsledku zásahu do přirozeného práva člověka** (§ 2956, který je dále konkretizován např. v § 2957, 2958). Mezi tyto nároky je třeba počítat i právo podle § 2959, neboť se zakládá na zásahu do soukromí blízké osoby, které je chráněno jako integrální součást osobnosti člověka.⁶⁴⁸ Dikce komentovaného ustanovení tak nevylučuje, aby do SJM byla zahrnuta práva na odčinění jiné nemajetkové újmy (např. nárok podle § 2971). Toto úzké znění však nekoresponduje s účelem komentovaného ustanovení. Nemajetková újma je újmu, která je úzce spojena s dotčenou osobou (srov. § 2971: „pociťuje jako osobní neštěstí“). V tom případě je však namístě, aby i náhrada byla poskytnuta jen této osobě. Např. jeden z manželů jede sám na dovolenou a pořadatel zájezdu vůči němu poruší smluvní povinnosti, což zakládá právo na náhradu újmy za narušení dovolené (§ 2521, 2543). Je to kompenzace za to, že tento manžel nemůže plně využít zájezd k zotavení, k čemuž má v kalendářním roce jen omezený časový prostor. Jaký existuje 110

⁶⁴⁷ K úpravě BSM srov. rozsudek NS ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 940/2011: „Do BSM mohly připadnout až částky vyplacené z titulu náhrady škody na zdraví (s výjimkou bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění), resp. za ztrátu na výdělku.“

⁶⁴⁸ Srov. náleží ÚS ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04: „Ústavní soud ve svém nálezu, sp. zn. II. ÚS 517/99, ze dne 1. 3. 2000 vyslovil názor, že součástí soukromého života je nepochybně též rodinný život, zahrnující vztahy mezi blízkými příbuznými, respektování soukromého, tedy i rodinného života, musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi, aby tak bylo možno mimo jiné také rozvíjet a naplňovat vlastní osobnost. Zaviněná smrt blízké osoby proto může vzhledem ke vzájemným úzkým a pevným sociálním, morálním, citovým a kulturním vazbám představovat natolik vážnou nemateriální újmu pro rozvíjení a naplňování osobnosti pozůstalého, že může být kvalifikována jako újma snižující jeho důstojnost či vážnost ve společnosti.“

rozumný důvod, aby se na této náhradě podílel i druhý manžel, který vůbec nebyl účastníkem zájezdu? Účel komentovaného ustanovení tedy nedopadá jen na náhradu nemajetkové újmy způsobené na *přirozených právech* člověka, ale na každou nemajetkovou újmu, které samostatně vznikla některému z manželů. To platí i např. pro náhradu podle § 2971 nebo pro právo na náhradu nemajetkové újmy podle ZODpŠVVM.

VII. Nabytí právním jednáním vztahujícím se k výhradnímu majetku jednoho z manželů

- 111 Všechny předcházející právní úpravy upravující majetkové společenství manželů vylučovaly z režimu společného jmění majetek, který jeden z manželů získal jen transformací (přeměnou) svého výhradního majetku.⁶⁴⁹ Pokud tedy manžel měl jakkoli nabytý výhradní majetek (např. z doby před uzavřením manželství, získaný dědictvím, darem nebo v restituci), pak pokud za tento majetek pořídil jinou věc, stala se nově pořízená věc opět jeho výhradním vlastnictvím. Např. manžel má nemovitost z doby před uzavřením manželství, tuto za trvání manželství prodá, pak takto získané peníze jsou jeho výhradním majetkem, za ně opět něco pořídí a to je opět jeho výhradním majetkem atd.
- 112 Ustanovení § 709 odst. 1 písm. d) užívá odlišnou formulaci od OZ 1964 ve znění účinném po 1. 8. 1998, když hovoří o majetku nabytém právním jednáním *vztahujícím se* k jeho výlučnému vlastnictví,⁶⁵⁰ tedy nikoli jen o (jakkoli nabytém) majetku *za* tento výhradní majetek.⁶⁵¹
- 113 Díkce komentovaného ustanovení doslova **odpovídá § 1418 odst. 2 bod 3 německého BGB**, podle kterého kromě jiného platí: „*Výhradním majetkem jsou předměty, (...) které jeden manžel (...) nabude právním jednáním, které se vztahuje k výhradnímu majetku (Vorbehaltsgut).*“ Komentované ustanovení zde sice užívá pojem výlučné vlastnictví (majetek), nikoli výhradní majetek, o kterém hovoří např. v písm. e), jde však o synonyma.⁶⁵²
- 114 Aby se právní jednání vztahovalo k výhradnímu majetku jednoho z manželů, je zapotřebí, aby existovala určitá souvislost právního jednání s výhradním majetkem jednoho z manželů. Přitom postačuje, aby tato souvislost byla hospodářské povahy, nikoli nutně povahy právní. Tato souvislost musí existovat ve dvou směrech: v subjektivním a objektivním. To znamená jednak, že příslušný manžel musí mít vůli právně jednat ve prospěch svého výhradního majetku (subjektivní souvislost), a jednak, že skutečně existuje věcná souvislost s výhradním majetkem (objektivní souvislost). Subjektivní souvislost může vyplývat jak z výslovného prohlášení jednajícího manžela, tak i z okolností případu. Objektivní souvislost nutně nevyžaduje, aby došlo k transformaci výhradního majetku,⁶⁵³ jde o širší kategorii (viz níže).
- 115 Lze uvést některé dosavadní závěry německé dogmatiky. Věcná souvislost byla uznána např. v těchto případech: prodej výhradního majetku; koupě pozemku nebo zařízení

⁶⁴⁹ ZPR ani OZ 1964 ve svém původním znění toto nestanovily výslovně, avšak příslušná ustanovení byla takto nepochybně interpretována. Srov. např. Král in PETRŽELKA, K. a kol. *Zákon o právu rodinném. Zákon o zátimních změnách v některých občanských věcech právních*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1950, komentář k § 22, s. 68: „*Záměna samostatného majetku za jiný majetek nemá za následek společenství tohoto majetku, protože v takovém případě nejde o rozmnožení majetku, nýbrž jen o změnu jeho hospodářské povahy.*“ Výslovně tento případ upravila až novela rodinného práva č. 91/1998 Sb.: „*s výjimkou (...) majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výhradního vlastnictví tohoto manžela.*“

⁶⁵⁰ Pojem vlastnictví je zde užit v objektivním smyslu, tj. jako objekt vlastnického práva (jako věc).

⁶⁵¹ § 143 odst. 1 písm. a) OZ 1964: „*s výjimkou (...) majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výhradního vlastnictví tohoto manžela.*“

⁶⁵² Srov. komentář k § 708 sub III.

⁶⁵³ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 43, 44.

za prostředky ve výhradním majetku; koupě pro hospodářství, které je ve výhradním majetku; pořízení věci jako náhrady za ztracenou nebo zničenou součást inventáře pozemku. Naopak nebyla uznána např. u škodového pojištění pro automobil, který byl součástí společného majetku, avšak užíván byl jen pro účely správy výhradního majetku; věcná souvislost s výhradním majetkem vůbec absentuje, pokud daný manžel dosud žádný výhradní majetek nemá.⁶⁵⁴

Současně se upozorňuje, že není nezbytně nutné, aby se jednalo o nabytí prostřednictvím prostředků výhradního majetku. **Nejedná se o pouhou transformaci výhradního majetku, nýbrž jde o kategorii širší.** Pokud tedy např. jeden z manželů koupí na úvěr ve prospěch svého výhradního majetku, je takto koupená věc ve výhradním jmění, byť by později byl úvěr zaplacen ze společných prostředků. Na druhou stranu pouhá skutečnost, že věc byla získána za výhradní prostředky jednoho z manželů, z ní automaticky nečiní věc také ve výhradním majetku tohoto manžela; např. společná koupě pračky za výhradní prostředky jednoho z manželů.⁶⁵⁵

Pokud se výdělečná činnost jednoho z manželů týká jeho výhradního majetku, pak i takto získaný zisk spadá do jeho výhradního majetku⁶⁵⁶ (např. **nájem** věci ve výhradním majetku jednoho manžela).⁶⁵⁷

Vzhledem ke zjevné inspiraci pro OZ je třeba z tohoto pojetí **vycházet i při interpretaci komentovaného ustanovení.** Toto ustanovení představuje **významnou změnu oproti dosavadní právní úpravě**, kdy např. nájemné získané za nájem věci ve výhradním majetku jednoho z manželů spadalo do SJM.⁶⁵⁸

Současně je třeba zohlednit i **související právní úpravu.** Např. podle § 709 odst. 2 se stává součástí SJM zisk z výhradního majetku. Vzniká tedy pohledávka manželského majetkového společenství vůči manželu-vlastníkovi, a to ve výši zisku, tj. hospodářského výsledku při hospodaření s jeho výhradním majetkem. Pro podrobnosti viz níže sub X.

Požadavek subjektivní souvislosti lze nalézt již v judikatuře NS k úpravě OZ 1964: „*Jestliže kupní cena pořizované věci byla zcela zaplacená z výhradních prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projevíli vůli nabytí kupovanou věc do bezpodílového spoluvlastnictví, pak se tato věc stala předmětem jejich bezpodílového spoluvlastnictví.*“⁶⁵⁹

VIII. Náhrada za poškození, zničení nebo ztrátu výhradního majetku

Odst. 1 písm. e) komentovaného ustanovení je též inspirován německým právem, a to **§ 1418 odst. 2 bod 3 německého BGB:** „*Výhradním majetkem jsou předměty, (...) které jeden manžel (...) nabude jako náhradu za zničení, poškození nebo odnětí (Entziehung) předmětu patřícího k výhradnímu majetku (...).*“

⁶⁵⁴ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 45.

⁶⁵⁵ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 48.

⁶⁵⁶ Srov. Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 50.

⁶⁵⁷ Srov. Kanzleiter in *Münchener Kommentar*⁴, Sv. 7, komentář k § 1418, m. č. 10: výslovně považuje příjmy z nájmu výhradního majetku za součást výhradního majetku.

⁶⁵⁸ Srov. rozsudek MS v Praze ze dne 31. 1. 1997, sp. zn. 24 Co 15/97: „*Nájemné z bytů a nebytových prostor v domě, který získal jeden z manželů v restituci, a který je proto pouze jeho vlastnictvím, je předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů, pokud bylo vyplaceno za trvání manželství.*“

⁶⁵⁹ Rozsudek NS ze dne 19. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98 (R 49/2001).

- 122 Zničení, poškození nebo pozbytí spočívají ve ztrátě nebo zhoršení výhradního majetku. **Zničení nebo poškození** může mít příčinu jak v lidském jednání (např. delikt), ale může být vyvoláno i náhodou.⁶⁶⁰
- 123 BGB hovoří dále o náhradě za odnětí, čímž se rozumí např. nárok na náhradu za vyvlastnění, nárok na hyperochu při zpeněžení zástavy, nárok z bezdůvodného obohacení atd.⁶⁶¹ OZ naproti tomu hovoří o **ztrátě**. Tento pojem je třeba interpretovat extenzivně ve významu „pozbytí“ (zahrnuje tedy jak případy odnětí ve smyslu BGB, tak i např. ztrátu věci v důsledku vlastní neopatrnosti).
- 124 **Náhradou** je to, co manžel získá v příčinné souvislosti se škodní událostí. Hospodářskou funkcí tohoto plnění je nahradit újmu na výhradním majetku,⁶⁶² je tedy zcela namístě, aby i toto plnění bylo součástí té majetkové masy, ve které má nahradit újmu.⁶⁶³
- 125 Pod náhradou je třeba rozumět i **nároky z pojištění (výhradního) majetku**.⁶⁶⁴ Tento případ bude zpravidla naplňovat i důvod uvedený pod písm. d), avšak zde se již předpokládá vztah k výhradnímu majetku, který tak není třeba zvláště dokazovat.
- 126 Funkci hospodářské náhrady plní např. i pohledávka, kterou nabývá zajišťovatel v rámci **subrogace** poté, co se věřitel uspokojil ze zajištění (§ 1937 odst. 2).
- 127 Naproti tomu **do společného jmění náleží** i právo na náhradu škody na majetku, který náleží nebo by náležel (ušlý zisk) do společného jmění.⁶⁶⁵

IX. Přírůstky a výnosy z výhradního majetku

- 128 Pokud za trvání manželství dojde k **zhodnocení věci** (např. oprava, úprava nebo jiné zhodnocení) ve výhradním majetku jednoho z manželů, nemění to nic na povaze této věci jako výhradní.⁶⁶⁶ Přispěje-li se však ze společného majetku na toto zhodnocení, pak se tato skutečnost projeví v rámci vypořádání SJM podle § 742, případně jako bezdůvodné obohacení.⁶⁶⁷

⁶⁶⁰ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 41.

⁶⁶¹ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 41.

⁶⁶² Nemusí jít o plnou náhradu, postačuje i poskytnutí náhrady částečné; tak je tomu např. v případě práva na vydání hyperochy (srov. např. § 1370 věta druhá).

⁶⁶³ Srov. též Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 42.

⁶⁶⁴ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 42.

⁶⁶⁵ Podobným způsobem se k těmto situacím staví i **úprava polská**. Dle čl. 33 bod 10) KRO do výhradního majetku náleží majetkové předměty nabyté záměnou za kusy výhradního majetku, ledaže zvláštní předpis stanoví jinak. V této souvislosti se mluví o tzv. surogaci (*surogacja*), resp. surogátech (*surogaty*), které jsou – bez ohledu na dikci zákona „majetkové předměty“ chápány velmi široce – mluví se o zásadě plné surogace výhradních majetků. Srov. Ignaczewski, Piaskowska in IGNACZEWSKI. *Małżeńskie prawo majątkowe*³, s. 71. Vychází se z toho, že základní funkcí surogátů je „zachování globální hodnoty majetku“. Srov. Nazar in RADWAŃSKI. *System¹. T 11*, s. 311, m. č. 129. Doktrína rozlišuje „**předmětové surogace**“ (*surogacja przedmiotowa*) a „**hodnotové surogace**“ (*surogacja wartościová*). Předmětová surogace představuje případy, kdy za dosavadní věc ve výhradním majetku byla získána jiná věc (předmět), hodnotová surogace pak znamená nárok na vrácení výdaje (nákladu), který byl z výhradního majetku učiněn na společný majetek nebo na výhradní majetek druhého manžela. Tamtéž, s. 315, m. č. 133.

⁶⁶⁶ Srov. DVORÁK, SPÁČIL. *Společné jmění³*, s. 84 an., včetně zde uvedené judikatury. Z ní srov. zejména R 44/1993: „Jestliže byly v době, kdy došlo k uzavření manželství, již provedeny na stavbě prvky dlouhodobé životnosti (zejména svíslé i vodorovné nové konstrukce, konstrukce střech a schodiště) a případně většina prvků ostatních, lze z toho zpravidla dovodit, že už pak za trvání manželství je dokončována již existující věc; v takovém případě stavba do bezpodílového spoluvlastnictví manželů nepatří. Je tu nerozhodné, že ještě nebylo vydáno kolaudační rozhodnutí.“

⁶⁶⁷ Srov. komentář k § 708 sub IV, komentář k § 742 sub V.

Totéž platí, pokud dojde k **přírůstku** k věci ve výhradním majetku některého z manželů, **aniž by vznikla věc nová.** 129

Složitější je situace u **plodů věci** (např. § 1066, 1072, 1073). Stanou-li se **samostatnou věcí za trvání manželství**, pak by tato věc měla být podle doslovné aplikace § 709 součástí SJM. Jde totiž o majetek, který byl nabyt za trvání manželství jedním z manželů (vlastníkem plodonosné věci). Na tento případ nedopadá dle své dikce žádná z výjimek tohoto ustanovení. Toto řešení bylo též panujícím názorem i za účinnosti OZ 1964. 130

Výše bylo poukázáno na **příbuznost § 709 odst. 1 písm. d) a e) s § 1418 odst. 2 bod 3 německého BGB**: „Výhradním majetkem jsou předměty, (...) 3. které jeden manžel nabude na základě práva náležejícího k jeho výhradnímu majetku nebo jako náhradu za zničení, poškození nebo odnětí (Entziehung) předmětu patřícího k výhradnímu majetku nebo nabude právním jednáním, které se vztahuje k výhradnímu majetku.“ Písmena d) a e) komentovaného ustanovení OZ se však vztahují jen na poslední dva případy, o kterých normuje § 1418 odst. 2 bod 3 BGB. Naproti tomu první případ, který spočívá v tom, že jde o majetek nabytý na základě práva náležejícího k výhradnímu majetku jednoho z manželů, nemá oporu ve výslovném znění § 709. Pod tento případ se řadí např. výnosy pozemku, nabytí spojením a smísením; např. pokud dle BGB manžel nalezne na výhradním pozemku druhého manžela poklad, pak připadá podíl na nalezené věci ve výši jedné poloviny do výhradního jmění vlastníka pozemku, naproti tomu nálezci náležející poloviční podíl připadá do společného jmění (v českém právu nevzniká dle § 1064 odst. 2 spoluvlastnictví k nalezené věci, nýbrž právo na náhradu ve výši poloviny ceny nálezu – i toto právo se tedy stává součástí SJM).⁶⁶⁸ Řadí se sem i nabytí plodů z věci ve výhradním majetku.⁶⁶⁹ Tato úprava vychází z toho, že to, zda nabytí nastává silou zákona nebo na základě právního jednání, nečiní žádný rozdíl.⁶⁷⁰ Stejně se tedy posuzuje nabytí plodů přirozených i plodů civilních, resp. terminologií § 491 OZ plodů a užitků. 131

Skutečně si lze velmi obtížně představit rozumný důvod, proč rozlišovat případy, kdy manžel nabude majetek v podobě plodů z jabloňového sadu (plody ve smyslu § 491 odst. 1), nebo pachtovného za tento sad (užitky ve smyslu § 491 odst. 2), které manželu platí pachtýř za to, že ze sadu bere plody on sám. 132

Správné řešení tedy spíše spočívá v **analogické aplikaci § 709 odst. 1 písm. d) i na případy nabytí vlastnického práva k plodům, případně užitkům**, které se nezakládají na právním jednání. 133

Ostatně již za účinnosti OZ 1964 proti řešení, že plody mají být součástí společného jmění, namítali Dvořák a Spáčil, že je třeba zohlednit § 135a OZ 1964 (nyní odpovídá § 1066, 1072, 1073), který stanovil, že vlastníkovu věci náleží i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní. Oba autoři připouštěli, že prvně uvedené řešení pravděpodobně odpovídalo původnímu záměru zákonodárce, domnívali se však, že „vzhledem k současným trendům kladoucím větší důraz na individualitu a na svobodu jednotlivce by bylo namístež přiklonit se k restriktivnějšímu pojetí nabytí do SJM“.⁶⁷¹ Dále konstatovali, že „tak široká omezení, která vyvolávají pocit, jakoby manželé tvořili jeden subjekt, vyvolávají rozpaky“.⁶⁷² 134

⁶⁶⁸ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 37. Úprava nálezu pokladu dle § 984 BGB je obdobná úpravě § 1064 odst. 2 OZ s tím, že dle BGB zde vzniká spoluvlastnictví s rovnými podíly.

⁶⁶⁹ Kanzleiter in *Münchener Kommentar*⁴, Sv. 7, komentář k § 1418, m. č. 10.

⁶⁷⁰ Srov. Mot. IV 177; Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1418, m. č. 36.

⁶⁷¹ DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 87.

⁶⁷² DVOŘÁK, SPÁČIL. *Společné jmění*³, s. 87, pozn. č. 142.

Toto pojetí, které zastávali, lze nyní jednoznačněji dovodit právě analogickou aplikací § 709 odst. 1 písm. d).

X. Zisk z výhradního majetku (odst. 2)⁶⁷³

1. Obecně

135 Podle OZ 1964 se součástí SJM stal zásadně všechen majetek nabytý za trvání manželství, a to včetně výnosů z výhradního majetku. Tuto koncepci OZ podstatně mění. Výnosy z výhradního majetku zůstávají zásadně součástí výhradního jmění; viz výše sub VII., IX. Součástí SJM se má stát jen zisk z tohoto majetku. Není-li prostřednictvím výhradního majetku dosaženo žádného zisku, pak se společné jmění nijak nerozšíří.

2. Vztah příjmů a zisku z výhradního jmění

136 Podle § 709 odst. 2 je součástí SJM též zisk z toho, co náleží výhradně jednomu za manželů.

137 Zuklínová vidí v tomto ustanovení **rozpor s odst. 1 písm. d)**. Jako příklad uvádí situaci, kdy je pronajata věc ve výhradním vlastnictví jednoho z manželů. Závěr vyplývající z odst. 1 písm. d), že nájemné bude též součástí výhradního jmění jako pronajatá věc, je podle ní v rozporu s odst. 2. Původním záměrem podle ní bylo, „*aby z toho, co manželům výhradní majetek přinese, bylo odečteno to, co na něj bylo vynaloženo, a čistý zisk přibyl do společného jmění*“. Řešení této kolize podle Zuklínové spočívá v upřednostnění odst. 2.⁶⁷⁴

138 Se Zuklínovou lze souhlasit jen v tom, že **zisk představuje určitou výslednou hodnotu, která je dána hospodářským výsledkem**. Je třeba zdůraznit, že pojmy zisk či hospodářský výsledek není možné pro tyto účely vnímat pouze a zcela optikou účetní terminologie včetně terminologie používané v účetních, případně daňových předpisech. V mnoha ohledech budou východiska i obsah těchto pojmů podobné a může dojít i k tomu, že se budou krýt, ale není zde jednoduchá rovnost těchto pojmů. Již z tohoto vymezení však vyplývá, že nelze ztotožnit hospodářský výsledek, který je relevantní dle § 709 odst. 2, s konkrétními statky, které představují přírůstky, výnosy výhradního majetku. To lze demonstrovat na jednoduchém příkladu. Např. pachtovné může být plněno v penězích, ale i v určitých věcech, např. určité množství výnosů propachtované věci. Je-li část plněna v penězích, část věcně, lze hospodářský výsledek (tj. jeho výslednou hodnotu) ztotožnit s konkrétním peněžním plněním, nebo s plněním věcným, nebo s konkrétními částmi těchto plnění? Je náhledni, že tomu tak není.

139 Ustanovení odst. 1 písm. d) a odst. 2 totiž míří zcela odlišným směrem, což **vylučuje jejich vzájemnou kolizi**. První ustanovení skutečně směřuje ke stanovení povahy majetku, který byl nabyt právním jednáním vztahujícím se k výhradnímu vlastnictví jednoho z manželů; druhý odstavec však tento smysl mít nemůže, neboť se netýká konkrétních předmětů, nýbrž jen výslednice dvou různých (protichůdných) hodnot (aktiv a pasiv). Zisk může být součástí SJM **jen v podobě pohledávky majetkového společenství vůči manželovi, který jej ze svého majetku docílil**. Nejde tedy o věcněprávní přiřazení konkrétních objektů (věcí), nýbrž o vznik pohledávky ve výši zisku jako hospodářského výsledku. I na tomto příkladu je vidět, jak je nezbytné připuštění vzniku obligací mezi manželským společenstvím na straně jedné a jedním z manželů na straně druhé; k tomu srov. komentář k § 708 sub IV.

⁶⁷³ Tato část komentáře částečně vychází z příspěvku MELZER, F., TÉGL, P. *Zisk z výhradního majetku jednoho manžela jako součást společného jmění manželů*. Právní rozhledy, 2015, č. 18, s. 621 an. Za cennou pomoc při vyjasnění některých problematických aspektů spojených s tématem zisku z výhradního majetku děkujeme Ing. Bc. Jiřímu Nesrovnalovi.

⁶⁷⁴ Zuklínová in ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA, ZUKLÍNOVÁ. *Občanský zákoník II*, komentář k § 709, s. 129.

Ve výše uvedeném případě pachtu tedy platí, že to, co získal jeden z manželů jako pachtovné za pacht věci v jeho výhradním vlastnictví, je součástí jeho výhradního jmění. Současně však vznikla nedílná pohledávka manželů jako majetkového společenství vůči tomuto manželu ve výši zisku. Tuto pohledávku lze uspokojit již za trvání manželství; současně je i majetkovou hodnotou, ze které se např. mohou uspokojit věřitelé jak společní, tak i věřitelé výhradních dluhů každého manžela (§ 731 an.). 140

Vzhledem k tomu, že výnosy z výhradního majetku jsou výhradním majetkem manžela vlastnického tento majetek, nepotřebuje pro nakládání s nimi souhlas druhého manžela. Věci nabyté za tyto výnosy jsou stále výhradním majetkem tohoto manžela. To podstatným způsobem **zjednodušuje a zpřehledňuje správu výhradního majetku.** 141

Opět uvedme jednoduchý příklad. Manžel A prodá svůj dům a peníze uloží na svém účtu v bance. Za dobu, kdy byly peníze svěřeny bance, přirostou k jistině úroky z vkladu, byť velmi malé. Následně manžel použije veškeré tyto peníze ke koupi nového domu. Podle dosavadního pojetí OZ 1964 již úroky byly součástí SJM. Vzhledem k tomu, že podle pravidla jedné přidané koruny se stal společným i majetek, který byl jen z malé části nabyt za společné jmění, byl nově pořízený dům již součástí společného jmění se všemi důsledky s tím souvisejícími. Představme si, že jde o samostatné podnikání jednoho manžela s jeho původně výhradním majetkem. Následnými dispozicemi, kdy při svém podnikání nakládá i s příjmy z této činnosti, se některé věci stávají součástí společného jmění; není-li použito vůbec příjmů, ale např. jen transformovaného výhradního majetku, pak zůstávají součástí výhradního jmění.⁶⁷⁵ Problém obtížnosti dokazování, který majetek je a který není součástí SJM, není třeba blíže rozvádět. Naproti tomu podle pojetí OZ zůstává veškerý takto nabytý majetek součástí výhradního majetku příslušného manžela a vzniká mu „jen“ dluh vůči majetkovému společenství ve výši zisku (pozitivního hospodářského výsledku). 142

Lze tedy shrnout, že § 709 odst. 1 písm. d) a odst. 2 nejsou v rozporu, nýbrž se vzájemně doplňují. Prvně uvedené ustanovení zařazuje konkrétní kusy majetku jako součásti společného jmění, podle odst. 2 „jen“ vzniká pohledávka manželského majetkového společenství vůči jednomu z manželů ve výši zisku z jeho výhradního majetku. 143

3. Výpočet zisku

Základním problémem pro aplikaci § 709 odst. 2 je stanovit, jakým způsobem má být hospodářský výsledek při hospodaření s výhradním majetkem vypočítán. 144

⁶⁷⁵ Srov. rozsudek NS ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003: „Výnos z podnikání stejně jako mzda z pracovního poměru náležející jednomu z manželů je nejčastějším zdrojem BSM, z něhož je pak pořizován společný majetek manželů. Jak již uvedl odvolací soud, ze žádného ustanovení občanského zákoníku nevyplývá, že společným majetkem by měl být jen zisk, chápaný jako rozdíl mezi výnosem z podnikání a náklady na podnikání v souvislosti s ním vynaložené. Není tedy žádného zákonného důvodu, aby jakýkoliv výnos z podnikání manžela byl vylučován z režimu bezpodílového spoluvlastnictví. Ostatně podle standardní judikatury (R 42/1972 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek str. 243) i výnosy z odděleného majetku jednoho z manželů patří do BSM. Pokud jsou však z výnosu podnikání pořízeny věci sloužící podnikání, stávají se výlučným vlastnictvím podnikajícího manžela, neboť tak stanoví zákon v § 143 ObčZ. Jsou-li pak výnosy vloženy zpět do podnikání (např. na nákup materiálu, mzdy zaměstnanců, placení daní apod.), jde o použití prostředků BSM na oddělený majetek jednoho z manželů, který by měl k požadavku druhého z manželů do BSM nahradit. Ke dni zániku manželství by tak podnikající manžel měl podle § 150 ObčZ vrátit, co ze společného bylo na tyto jeho věci (popř. jeho podnikání) vynaloženo. Přitom ovšem nelze pominout, že věc, jež slouží jen podnikání jednoho z manželů, slouží i k vytváření dalších výnosů, kterými je BSM účastníků obohacováno, jsou-li tyto výnosy použity ke společným účelům (např. příspěvek na společnou domácnost, pořízení věcí sloužících oběma manželům, zaplacení dovolené atp.). Stejně tak by nemělo být přehlíženo, že cena věcí sloužící podnikání se jejím používáním (i vytvářením výnosů, jež patří do BSM) snižuje. Podnikání je tedy nutno chápat jako činnost, z níž výnosy náleží oběma manželům a která obvykle slouží i k získávání hodnot náležejících do BSM. Potom ovšem nelze opomenout ani výdaje a závazky podnikajícího manžela, které mu vznikly v souvislosti s jeho podnikáním, neboť je nelze oddělovat od podnikání, z něhož má prospěch i druhý manžel.“

A. Zisk jako výnos po odečtení nákladů?

- 145 Zdánlivě velmi jednoduché řešení nabízí důvodová zpráva, která chápe zisk jako **výslednou hodnotu, zjištěnou tím, že se od výnosů odečtou náklady**. Toto vymezení používá např. i Zuklínová (viz výše), používal ho v citovaném rozhodnutí NS⁶⁷⁶ a v zásadě odpovídá i základnímu vymezení v ekonomii.⁶⁷⁷
- 146 Zde vznikají **tři zásadní otázky**: 1) Počítá se zisk samostatně ke každému kusu majetku nebo jako suma ve vztahu k celému výhradnímu jmění jednoho manžela? 2) Za jaké období se zisk počítá? 3) Jak se konkrétně zisk počítá, zejména jaké náklady lze uplatnit a co je konkrétně výnos?
- 147 Uvidíme, že na tyto otázky nelze nalézt prakticky uspokojivou odpověď, což toto zdánlivě jednoduché řešení činí neupotřebitelným.
- 148 Ve vztahu k **první otázce** lze mít spíše za to, že **jde o výslednou částku, která se týká hospodaření s celým výhradním majetkem**.⁶⁷⁸ Komentované ustanovení koresponduje s § 710 písm. a), který hovoří o zisku z majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů. Podle § 495 věta první je majetek „souhrn všeho, co osobě patří“; OZ tedy tento pojem užívá k vyjádření všech aktiv osoby. Ziskem z výhradního majetku ve smyslu § 710 písm. a), stejně jako ziskem z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů, je zisk vycházející z celkového hospodářského výsledku při hospodaření s výhradním majetkem. Opačné řešení by navíc nedostatečně zohledňovalo rozložení rizik v rámci správy majetku: např. protože jedna část majetku přináší jistý zisk, může manžel více riskovat s jinou částí. Pokud zisk z jedné části majetku odpovídá ztrátě z jiné části, je celková bilance neutrální. Tato rozumná ekonomická úvaha by byla izolovaným posuzováním hospodářského výsledku při správě jednotlivých kusů majetku narušena.
- 149 **Druhá otázka** je složitější, protože pro její řešení neposkytuje zákon žádný konkrétní podklad. Pokud bychom např. vycházeli z ročního období, pak by ztráta v jednom roce nebyla kompenzována ziskem v roce druhém, spíše by za první rok vznikla pohledávka vůči manželskému společenství ve výši zisku, zatímco za druhý rok nikoli. Dále pokud např. manžel šetří na větší investici několik let, pak v době, kdy hromadí prostředky na tuto investici, vzniká mu zisk, a následně při vynaložení těchto prostředků vzniká ztráta; byť by celková bilance byla neutrální, za dobu existence zisku by vznikala povinnost vůči manželskému společenství.
- 150 Lze zohlednit náklady, které byly na výhradní majetek vynaloženy v dřívějších obdobích, např. ještě před uzavřením manželství? V účetnictví, které se těmito otázkami detailně zabývá, se tyto problémy řeší pomocí odpisů.
- 151 Tento problém si uvědomuje např. Psutka, když uvádí, že se mimořádný výdaj projevuje i v následujících obdobích, kdy bude „spotřebovávat“ výnosy z majetku tak dlouho, dokud nedojde k jeho kompenzaci.⁶⁷⁹ Ovšem v jaké výši? Z toho, jakou výši lze uplatnit v příslušném období, plyne i celková doba, po kterou se bude daný náklad „spotřebovávat“.
- 152 Je tedy vidět, že již odpověď na druhou otázku, která by podávala uspokojivý obraz o hospodářském výsledku, při uvedeném pojetí zisku neexistuje.

⁶⁷⁶ Rozsudek NS ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003.

⁶⁷⁷ Srov. např. SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991, s. 984: „*Zisk Profit (1) V účetnickém pojetí celkové příjmy minus náklady náležitě zúčtované na vrub prodaných statků (...). (2) V ekonomické teorii rozdíl mezi příjmy z prodejů a úplnými náklady příležitosti zdrojů, jichž bylo použito při výrobě statků.*“

⁶⁷⁸ Tak i Psutka in HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II*, komentář k § 709, s. 168.

⁶⁷⁹ Psutka in HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II*, komentář k § 709, s. 167.

Odpověď na **třetí otázku**, tedy co znamená výnos a jaké náklady jsou pro účely zjištění zisku uznatelné, je však ještě komplikovanější. Právní předpisy, které pracují s podobnými kategoriemi, zejména předpisy daňové a účetní, tyto otázky podrobně řeší. Řešení však nejsou přímo přenositelná (např. manželé nemají přímou povinnost vést účetnictví, přenositelná nejsou pravidla o paušálních nákladech atd.). Jako příklad problematických situací byl již dříve zmíněn náklad na pořízení výhradního majetku, který byl učiněn před uzavřením manželství. Má se posuzovat účelnost vynaložení nákladů? Má se jako výnos posoudit zvýšení ceny výhradního jmění? Může zisk z jednoho období kompenzovat ztrátu z předchozího období? Daly by se uvádět další a další příklady, které jen potvrzují závěr, že způsob počítání zisku jako výnos po odečtení nákladů není prakticky použitelný.

B. Judikatura NS k výpočtu výnosu z podnikání za účinnosti OZ 1964

Velmi inspirativní pro řešení problému výpočtu zisku je judikatura NS, která se zabývá výpočtem výnosu z podnikání některého z manželů. NS se zde zabýval tím, jakou částku má podnikající manžel nahradit do BSM v případě zániku manželství.

Tato judikatura přináší dva podstatné momenty, které jsou přínosem i pro řešení problému zisku ve smyslu § 709 odst. 2. Jednak zjevně připouští, že značná obtížnost vyčíslení toho, co by měl manžel nahradit do BSM, ospravedlňuje hledání jednoduššího praktického řešení, pokud toto řešení bude sledovat podstatu věci. Jednak je inspirativní i způsob výpočtu částky, kterou má podnikající manžel do BSM nahradit. Konkrétně uvádí: „Z výše učiněných závěrů pak vyplývá **značná obtížnost vyčíslení** toho, co by měl podnikající manžel nahradit ve prospěch BSM ve smyslu § 150 věty druhé ObčZ. Ze sporu o vypořádání BSM **nelze však činit vyúčtovací spor**, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům. Proto se dovolací soud přiklání k řešení, kdy by podnikající manžel byl povinen nahradit do BSM takovou částku, jež by se rovnala **pozitivnímu (kladnému) rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM**, což zpravidla bude představovat cenu podniku (pokud nebyl vytvořen i vynaložením oddělených prostředků podnikajícího manžela). V případě, že by výsledná hodnota byla záporná (např. v důsledku zadlužení), není co do BSM nahrazovat a také není žádné opodstatnění k takové ztrátě v rámci řízení o vypořádání BSM přihlížet jinak, než v rámci eventuálních úvah o disparitě podílů (s ohledem např. na to, jak se podnikající manžel zasloužil o nabytí a udržení společných věcí – § 150 věta třetí ObčZ). Zjištění takové částky, která by měla být vrácena (nahrazena) do BSM, se jistě neobejde bez odborného znaleckého posudku znalce působícího v oboru ekonomiky, odvětví ceny a odhady, oceňování podniků.“⁶⁸⁰

C. Režim vypořádání přírůstků dle BGB

Druhým velmi vhodným inspiračním zdrojem je úprava režimu vypořádání majetkových přírůstků, zisku (*Zugewinnngemeinschaft*) v německém BGB. Tento režim, který je dle BGB zákonným režimem, je založen na tom, že mezi manžely nevzniká majetkové společenství, pouze při zániku manželství dochází k vyrovnání přírůstků (zisku, *Zugewinn*)⁶⁸¹ dosažených během manželství. Tento manželský majetkový režim lze lépe popsat jako „režim oddělených jmění s vyrovnáním přírůstků (zisku)“.⁶⁸² Smysl tohoto institutu tedy odpovídá smyslu § 709 odst. 2 OZ.

⁶⁸⁰ Rozsudek NS ze dne 24. 2. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003. Tento závěr byl následně potvrzen např. rozsudkem NS ze dne 18. 11. 2009, sp. zn. 22 Cdo 425/2008.

⁶⁸¹ Pojem *Zugewinn* se opisuje jako zisk (*Gewinn*), dodatečná hodnota (*zusätzlicher Wert*); WAHRIG, G. *Deutsches Wörterbuch*. Vydání neuvedeno. Gütersloh: Bertelsmann Lexikon Verlag, 1997, s. 1404, heslo „Zugewinn“.

⁶⁸² DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 48, s. 115.

- 157 Pro zde sledované účely je relevantní vyrovnání přírůstků mezi živými, kdy jsou vyrovnány skutečně dosažené přírůstky, zatímco v případě zániku manželství smrtí některého z manželů se poskytuje jen paušalizované vyrovnání.⁶⁸³ Toto vyrovnání je založeno na principu vzniku **obligační pohledávky**: věřitelem je ten z manželů, který nezískal během manželství žádný přírůstek svého majetku nebo jen menší přírůstek než druhý manžel, a dlužníkem je manžel, který získal během manželství větší přírůstek svého majetku.⁶⁸⁴
- 158 Přírůstek majetku každého z manželů odpovídá podle § 1373 BGB **částce, o kterou hodnota majetku, který má manžel při zániku manželství (§ 1375 BGB), převyšuje hodnotu majetku, který měl při jeho vzniku (§ 1374 BGB)**.⁶⁸⁵ Výše vyrovnávací pohledávky pak odpovídá polovině částky, o kterou převyšuje přírůstek majetku jednoho manžela přírůstek majetku druhého manžela (§ 1378 odst. 2 BGB).
- 159 Podstatné jsou dva momenty: 1) Také dle německého práva se přírůstek (zisk) z výhradního majetku realizuje obligační pohledávkou, byť z rozdílnosti německé úpravy plyne, že mezi jinými subjekty. 2) Způsob výpočtu v zásadě odpovídá způsobu, který použil NS při výpočtu výnosu z podnikání některého z manželů; nejsou tedy rozhodující jednotlivé příjmy a výdaje, nýbrž celková výše majetku. Vzhledem k tomu, že z citovaného rozhodnutí vyplývá, že NS řešil situaci, kdy manžel začal podnikat za trvání manželství, byla počáteční výše nulová, a proto zohledňoval jen výši při zániku manželského majetkového společenství. Pokud by však manžel začal podnikat ještě před uzavřením manželství, nutně by NS musel postupovat tak, že by se zohlednilo jen navýšení ceny podniku v době trvání manželství.

4. Způsob výpočtu zisku dle § 709 odst. 2

- 160 Jak výše citovaná judikatura NS, tak i úprava německého BGB jsou velmi dobrým inspiračním zdrojem, který lze použít pro řešení způsobu výpočtu zisku dle § 709 odst. 2.

A. Zisk ve smyslu § 709 odst. 2

- 161 **Zisk** ve smyslu uvedeného ustanovení představuje **nárůst hodnoty výhradního majetku** během trvání společného jmění. Je tedy hospodářským výsledkem v tom smyslu, že vyjadřuje změnu majetku v průběhu manželství. Výpočet se provede tak, že od čisté hodnoty výhradního majetku, který měl jeden z manželů při zániku společného jmění, se odečte čistá hodnota tohoto majetku při vzniku manželského majetkového společenství.
- 162 Rozhodující je tedy výše čistého majetku, která může být i záporná, pokud pasiva převyší aktiva.⁶⁸⁶
- 163 Z uvedeného vyplývá, že se toto pojetí zisku liší od pojetí výnosu z výhradního majetku ve smyslu OZ 1964. Nyní se totiž jako zisk projeví i **zvýšení hodnoty výhradního jmění** (při zohlednění inflace, viz níže), zatímco podle úpravy OZ 1964 toto zvýšení nebylo považováno za výnos. Tato změna je zcela namístě. To lze demonstrovat na následujícím příkladu: Manžel A si uložil 1 mil. Kč ze svého výhradního majetku na termínovaný vklad. Manžel B stejnou částku ze svého výhradního majetku užil ve stejné době ke koupi nemovitosti. Po určité době manžel A získal k uložené jistině úroky. Za stejnou dobu došlo k nárůstu cen nemovitostí ve stejné výši, jaká odpovídala vyplaceným úrokům. V prvním případě by dogmatika k OZ 1964 hodnotila úroky jako výnos z výhradního majetku, kte-

⁶⁸³ Srov. § 1371 an. BGB; DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 90, s. 127.

⁶⁸⁴ Srov. § 1372 an. BGB.

⁶⁸⁵ Jde o poněkud zobecnující popis, neboť v některých případech je např. rozhodující výše majetku nikoli k okamžiku zániku manželství, nýbrž k okamžiku podání žaloby na rozvod manželství. Pro účely této komparace je však uvedený popis zcela dostačující.

⁶⁸⁶ Tak též v německém právu; srov. DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 10, s. 130.

rý se stává součástí společného jmění. Ve druhém případě by však podle této dogmatiky k výnosu nedošlo a zvýšení ceny nemovitosti by se na výši společného jmění vůbec neprojevovalo. Bylo by zde proto odlišné posouzení, ačkoli jde jen o dvě různé formy investování výhradního majetku, které by právně měly být hodnoceny stejně.

B. Časová fixace

Při uvedeném způsobu výpočtu zisku z výhradního majetku není třeba, aby byl počítán za určité období, spíše je třeba jej fixovat k určitému (rozhodnému) okamžiku. Rozhodující bude **okamžik, kdy nastala skutečnost významná pro stanovení výše zisku**. Jinak je v zásadě relevantní celá předcházející doba trvání společného jmění. Např. pro účely vypořádání společného jmění je rozhodující okamžik jeho zániku, zrušení, resp. zúžení; pro účely § 732 pak okamžik, kdy se věřitel bude domáhat uhrazení výhradního dluhu některého z manželů ze společného majetku. 164

Je zřejmé, že takto počítaný hospodářský výsledek se může v čase měnit. Jednou fixovaná výše zisku pro určitý účel by se však měnit neměla. Pokud se např. věřitel domáhá úhrady výhradního dluhu ze společného majetku, pak k tomuto okamžiku je rozhodující výše pohledávky vůči manželovi-vlastníkovi výhradního majetku. Jeho pozdější změny, zejména snížení, již na výši této pohledávky nemají vliv; naopak zvýšení umožňuje další požadavek na uspokojení tohoto dluhu. Úkonům manžela-vlastníka směřujícím ke snížení hodnoty jeho čistého majetku (snížení aktiv nebo navýšení pasiv) však může věřitel odporovat podle obecných pravidel o relativní neúčinnosti (§ 589 an.); srov. též níže sub C. 165

Pokud je v průběhu trvání manželství použit majetek některého z manželů ve prospěch rodiny, pak nutně klesá jeho výše, a tím se i redukuje jeho dluh vůči manželskému společenství. 166

Nic též nebrání, aby se oba manželé jako subjekty manželského majetkového společenství i za trvání manželství domáhali splnění této pohledávky za jedním z manželů. Pokud by k tomuto splnění došlo podle stavu k danému okamžiku, a následně by došlo ke snížení hodnoty výhradního majetku daného manžela, které by mělo vliv na krácení jeho dluhu vůči manželskému společenství, vzniká tak bezdůvodné obohacení manželského majetkového společenství plněním z právního důvodu, který následně odpadá.⁶⁸⁷ Srov. komentář k § 742 sub V. 167

C. Ocenění

Ocenění **závěrečného majetku** by mělo odpovídat hodnotě v době zániku společného jmění. Na rozdíl od pravidel, která platí pro vypořádání SJM, není rozhodující hodnota v době vypořádání, nýbrž skutečně v době zániku. Nárůst hodnoty v mezidobí od zániku do vypořádání již má náležet jen manželovi, v jehož výhradním vlastnictví příslušný majetek je. To zcela odpovídá pouze přiměřené aplikaci ustanovení o SJM na jmění existující v době od zániku SJM do jeho vypořádání (§ 736 věta druhá). 168

Ocenění **původního majetku** by pak mělo odpovídat hodnotě v době vzniku manželského majetkového společenství. Ve vztahu k ocenění původního majetku je třeba učinit jednu velmi důležitou korekci. Pouhá **inflace** totiž může vést ke zdánlivému navýšení hodnoty majetku, a tedy zisku ve smyslu § 709 odst. 2. **Inflací způsobený nárůst ceny však není reálné zhodnocení, které by ospravedlňovalo pohledávku manželského společenství**. Tato námitka je stejně respektována i v německém právu pro účely pohledávky na vyrovnání.⁶⁸⁸ Proto při déletrvajících manželstvích zohledňuje německý Spolkový soudní dvůr znehodnocení peněz odpovídajícím přepočtem ocenění původního majetku. Pomocí in- 169

⁶⁸⁷ K následkům dobrověrného spotřebování bezdůvodného obohacení srov. § 3000.

⁶⁸⁸ DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 109, s. 134.

dexu životních nákladů vyhlášeného Spolkovým statistickým úřadem se přepočítává ocenění původního majetku na hodnotu peněz v době zániku majetkového režimu.⁶⁸⁹ Má-li být dosaženo spravedlivého výsledku, který odráží skutečné a nikoli jen zdánlivé zhodnocení majetku, je třeba stejným způsobem postupovat i při stanovení výše zisku dle komentovaného ustanovení.

D. Krácení majetku

- 170 Zejména při zániku manželství rozvodem lze ještě v průběhu rozvodového řízení očekávat snahu některého z manželů účelově snížit výši svého majetku a tím i výši částky, kterou bude muset uhradit ve prospěch společného jmění.
- 171 Německé právo na tento problém reaguje tím, že jako rozhodující den pro ocenění konečného majetku stanoví nikoli den zániku manželství, nýbrž okamžik zahájení řízení o rozvodu.⁶⁹⁰
- 172 České právo takové řešení neobsahuje. Právní jednání, kterým by bylo společné jmění zkracováno, je nepochybně **odporovatelné** ve smyslu § 589 an. Zbavení se majetku však lze zohlednit **i při vypořádání** dle § 742.

5. Vztah k úpravě společných dluhů

- 173 Výše zisku se projeví ve vztahu ke vzniku společných dluhů, neboť společný je jen takový dluh, který se týká výhradního majetku jednoho z manželů, pokud přesahuje zisk z tohoto majetku [§ 710 písm. b)]. Pro podrobnosti viz komentář k tomuto ustanovení.

XI. Majetek pojmově spojený s výhradním majetkem jednoho z manželů

- 174 I když to zákon zvláště výslovně nezmiňuje, jsou výhradním majetkem jednoho z manželů i ty věci (kusy majetku), které jsou **pojmově (*ex lege*) spojeny s výhradním majetkem** tohoto manžela. Z důvodu této své povahy jsou výhradním majetkem jednoho manžela, i když byly nabyty za trvání manželství. Nejde zde o případy přírůstku, kdy se určitá věc stane součástí jiné věci – pak je nepochybné, že tato součást jako doposud samostatná věc v právním smyslu zanikne a sdílí společný osud (hlavní) věci. Jde spíše o případy, kdy určitá právo (jako věc nehmotná) existuje jako svébytné právo, avšak jeho vlastnictví je *ex lege* spojeno s vlastnictvím jiné věci. Příkladem může být právo z pozemkové služebnosti, když panující pozemek je ve výhradním vlastnictví jednoho z manželů;⁶⁹¹ oprávněným ze služebnosti *in rem* je pojmově jen vlastník panujícího pozemku.
- 175 Obdobně je tomu u postavení zástavního věřitele, jehož zástavní právo je neoddělitelně spojeno s vlastnictvím zajištěné pohledávky. Je-li toto právo nabyto právním jednáním za trvání manželství, pak by je bylo možno podřadit pod případ uvedený v § 709 odst. 1 písm. d). Vzhledem ke své povaze však musí zůstat výhradním majetkem příslušného manžela, a to zcela nezávisle na právním důvodu nabytí (např. soudcovské zástavní právo, kterým je zajištěna výhradní pohledávka jednoho z manželů).

XII. Věci vydané podle právních předpisů o restituci majetku (§ 3040)

- 176 Podle § 143 odst. 1 písm. a) OZ 1964 ve znění účinném do 31. 12. 2013 nebyly součástí SJM věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.

⁶⁸⁹ DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 109, s. 134.

⁶⁹⁰ Srov. § 1384 BGB; DETHLOFF, N. *Familienrecht*. 30. vydání. München: Verlag C. H. Beck, 2012, § 5, m. č. 109, s. 134.

⁶⁹¹ Srov. SPÁČIL, J. *Věcná břemena v občanském zákoníku*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 14, 15, m. č. 6.

Ustanovení § 709 OZ obdobné ustanovení neobsahuje. Je však zahrnuto v rámci přechodných ustanovení jako § 3040. Byť nejde o skutečné přechodné ustanovení, neboť neřeší časovou kolizi právních předpisů, důvodem tohoto začlenění je spíše představa o dočasném charakteru situace, která je zde upravena. Pro podrobnosti viz komentář k § 3040. 177

XIII. Věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti (§ 3038)

Z ustanovení § 3038 se podává určitá souvislost úpravy SJM a obvyklého vybavení rodinné domácnosti podle § 698. Z tohoto přechodného ustanovení zdánlivě plyne, že věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti nejsou součástí SJM. Tento závěr však nijak neplyne ani z úpravy obvyklého vybavení rodinné domácnosti ani z úpravy SJM. Je třeba jej proto odmítnout. Pro podrobnosti viz komentář k § 3038. 178

XIV. SJM, ochrana dobré víry a katastr nemovitostí

V případě, že v nabývacím titulu (smlouvě) je jako nabyvatel označen jen jeden z manželů, bude jen tento manžel zapsán jako vlastník (oprávněný) do katastru nemovitostí. Pokud však nedošlo k modifikaci SJM, resp. nejde o některou z výjimek, pak příslušná věc spadá do SJM. Stav zápisů v katastru nemovitostí bude v rozporu se skutečným právním stavem, a to od samého počátku. Nezapsaný manžel se proto může domáhat ochrany postupem dle § 986. 179

V případě, že třetí osoba v dobré víře nabude právo od zapsaného manžela (např. koupí nemovitost, u které je jako vlastník evidován jen jeden z manželů), pak vyvstává otázka, zda se prosadí ochrana dobré víry nabyvatele podle § 984 odst. 1, či zda se prosadí ochrana druhého manžela, neboť takové nakládání s věcí nepochybně představuje záležitost, kterou nelze považovat za běžnou, což – při absenci souhlasu druhého manžela – působí relativní neplatnost takového právního jednání (§ 714). V dané věci je **třeba preferovat ochranu dobré víry nabyvatele**, neboť bylo na dotčeném manželovi, aby dosáhl opravy zápisů v katastru nemovitostí; byl to právě tento dotčený manžel, který měl větší možnost danému riziku zabránit (vzniklé riziko spadá do jeho sféry vlivu).⁶⁹² Odlišné řešení by ostatně vyvolalo zásadní hodnotový rozpor v právu. Pokud by nabyvatel nabýval od osoby, která by vůbec nebyla vlastníkem předmětné nemovitosti, byl by prostřednictvím § 984 chráněn bez dalšího. Pokud by však nabýval od skutečného vlastníka, byť omezeného stejným právem druhého manžela, pak by chráněn být neměl? Takové řešení by nedávalo dobrý smysl. 180

Vzhledem k tomu, že naznačený problém se nemusí nutně týkat pouze věcí nemovitých (resp. obecně věcí evidovaných ve veřejných seznamech), nýbrž i věcí jiných, bylo by nabízené řešení aplikovatelné i na tyto situace, samozřejmě za předpokladu, že na straně nabyvatele byly splněny veškeré předpoklady pro nabytí od neoprávněného (srov. komentář k § 1109 an.). 181

Jiné řešení však vyžadují případy, kdy zákon nad rámec obecné úpravy společného jmění zvláště chrání rodinu a kdy ani druhý manžel nemá možnost takovému případu zabránit. Příkladem může být ochrana rodinného bydlení dle § 747; zde se ochrana rodiny prosadí i vůči případné dobré víře nabyvatele. V podrobnostech srov. komentář k § 714 odst. 2, 747 a 723. 182

XV. Důkazní břemeno ohledně povahy majetku

OZ nepřevzal výslovné pravidlo § 144 OZ 1964: „*Pokud není prokázán opak, má se za to, že majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří společné jmění manželů.*“ 183

⁶⁹² Srov. MELZER. *Metodologie*², s. 201, m. č. 208.

Ve vztahu k aktivům společného jmění (majetku) však nezakotvení takového výslovného pravidla na věci nic nemění, neboť vyplývá již z obecných zásad o rozložení důkazního břemene. Kdo se dovolává, že určitá věc spadá do společného jmění, musí prokázat, že jde o předmět, který je vůbec způsobilý být součástí SJM, a že byl nabyt jedním z manželů nebo oběma za trvání manželství. Je-li toto prokázáno, pak se má za to, že daný majetek je součástí SJM, a opak, tj. existenci některé z výjimek, musí dokázat ten, kdo to tvrdí.⁶⁹³

- 184 I nadále tak platí závěry, které formuloval NS k OZ 1964: „*Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2727/99, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. C 528). Na účastníkovi, který tvrdí, že určitá věc je ve společném jmění manželů, leží důkazní břemeno, že věc byla nabyta za trvání manželství; pokud se toto nabytí prokáže a druhý z manželů tvrdí skutečnosti, které i v takovém případě věc ze společného jmění vylučují, bude na něm důkazní břemeno ohledně těchto skutečností.*“⁶⁹⁴
- 185 Shodně se k problému staví i nauka polská,⁶⁹⁵ která vychází z konstrukce **faktické domněnky**, podle níž o tom, co bylo nabyto za trvání manželství, se má za to, že patří do společného majetku manželů.⁶⁹⁶ Tato faktická domněnka nepřichází v úvahu tam, kde je zjevné, že se nabytý majetek stal součástí výhradního majetku jednoho z manželů např. na základě způsobu nabytí (v našem OZ by šlo o výjimky dle § 709 odst. 1), na základě zjištění, že manželé mají sjednaný režim oddělených majetků či jinou modifikaci apod.

XVI. Podíl v obchodní korporaci jako součást SJM (odst. 3)

1. Podíl v obchodní korporaci

- 186 Podíl v obchodní korporaci představuje účast společníka v obchodní korporaci a práva a povinnosti z této účasti plynoucí (§ 31 ZOK). Malovský-Wenig dokonce ve vztahu k podílu v s. r. o. hovořil vůbec o členství společníkově.⁶⁹⁷ Přesto, že některé právní řády pojmově rozlišují mezi právy z podílu a právy z členství ve společnosti,⁶⁹⁸ české právo je u obchodních korporací souhrnně vyjadřuje pojmem podíl.⁶⁹⁹

⁶⁹³ Obdobně formulovanou zásadu jako § 709 odst. 1 OZ obsahuje i § 1416 odst. německého BGB: „*Majetek muže a majetek ženy se stává společenstvím jmění (Gütergemeinschaft) společným majetkem obou manželů (společný majetek, Gesamtgut). Ke společnému majetku náleží i majetek, který manžel nebo žena nabude v průběhu trvání společenství jmění.*“ S takto vymezenou zásadou tvůrci BGB spojovali a též zcela panující nauka bez jakýchkoli pochybností dovozuje **domněnku ve prospěch společného majetku**; srov. Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1416, m. č. 12.

⁶⁹⁴ Opačně Psutka in HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II*, komentář k § 711, s. 190.

⁶⁹⁵ Ani KRO neobsahuje ustanovení obdobné § 144 OZ 1964.

⁶⁹⁶ Viz např. Nazar in RADWAŃSKI. *System¹*. T 11, s. 263, m. č. 43.

⁶⁹⁷ MALOVSKÝ-WENIG, A. *Příručka obchodního práva*. 1. vydání. Praha: Československý kompas, 1947, s. 449: „*Členství společníkovo, t. j. soubor všech práv plynoucích z členství (právo na účast ve správě, nárok na divendu, likvidační kvotu) a všech členských závazků, nazývá se u společnosti s r. o. závodním podílem.*“

⁶⁹⁸ Tak např. právo německé. Srov. např. LARENZ, WOLF. *Allgemeiner Teil⁸*, § 15, m. č. 106 an., s. 313: „*Pojmem práva z podílu se vyjadřuje především majetková účast na společenství (Gemeinschaft) nebo společnosti (Gesellschaft), zatímco právy z členství se označují práva na spolupůsobení a na účast na tvorbě vůle a vedení. Pojem právo z členství se však spíše užívá pro spolek a akciovou společnost, které méně staví na osobě jednotlivého člena. V případě personálně vytvořených osobních společností (společnost občanského práva, VOS, KS) a také v případě SRO se hovoří spíše o právech společníka.*“ Dále dodávají: „*Většinou jsou s právy na spolupůsobení a na účast na tvorbě vůle spojena práva z podílu na právech společenství nebo na majetku společnosti.*“ Podobně polská doktrína rozlišuje v rámci podílu obligační práva – lépe „majetková práva“ (*uprawnienia obligacyjne*) – tedy majetkovou složku, a práva organizační (*uprawnienia organizacyjne*) – tedy osobní složku. Nutno však dodat, že i „organizační složka“ má majetkový charakter (z tohoto úhlu pohledu jde proto o nepřilíš vhodnou terminologii). Obě složky jsou „*geneticky a funkčně natolik svázané, že není možné ani přípustné jejich izolování.*“ V tomto ohledu se mluví

2. Úprava OZ 1964

S rozšířením předmětu SJM i na kusy majetku, které se nepovažovaly za věc v právním smyslu v roce 1998, vznikl problém začlenění podílu v obchodní společnosti do SJM. Do té doby nemohl být tento podíl předmětem bezpodílového spoluvlastnictví, protože nebyl považován za předmět vlastnického práva (věc).⁷⁰⁰ 187

Tzv. velká novela rodinného práva z roku 1998 začlenila řešení problému podílu v obchodní korporaci do § 143 odst. 2 OZ 1964: „*Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.*“ Účelem této úpravy bylo vyloučit, aby druhý manžel zasahoval do výkonu práv společníka. Výjimka byla stanovena jen pro bytová družstva, u kterých bylo společné členství manželů upraveno zvláště (srov. § 703 OZ 1964).⁷⁰¹ Toto ustanovení však přinášelo závažné problémy, zejména neposkytovalo odpověď na otázku, zda je podíl součástí SJM.⁷⁰² 188

Jedna skupina názorů vycházela z toho, že **nezakládá-li nabytí obchodního podílu jedním z manželů za trvání manželství účast druhého na společnosti, pak nemůže být takový podíl součástí SJM**, nýbrž jen výhradním vlastnictvím manžela-společníka.⁷⁰³ Zdůrazňovalo se totiž, že nabytím účasti na společnosti se ve vztahu k s. r. o. rozumí právě nabytí obchodního podílu; jiná forma nabytí účasti totiž není možná.⁷⁰⁴ 189

Jiný názor akcentoval, že toto řešení by mohlo značně poškodit druhého manžela při vyřazení SJM a pokoušel se překlenout přes dikci citovaného ustanovení OZ 1964 tím, že vycházela z **přednostní aplikace ObchZ**,⁷⁰⁵ ze které vyplývalo, že i při nabytí jedním z manželů za trvání manželství bude podíl náležet do SJM.⁷⁰⁶ 190

Podle dalšího názoru se součástí SJM stala **hodnota, o kterou došlo ke zvýšení hodnoty obchodního podílu za trvání manželství**.⁷⁰⁷ Tento názor však zcela nerespektoval, že zvýšení hodnoty výhradního majetku nepředstavuje součást SJM, nýbrž jen „zisk“ z toho- 191

o nedělitelnosti podílu (*nierozczepialność udziału*). Vztah společníka ke společnosti je proto vztahem majetkově-organizačním (osobním) (*stosunek zobowiązaniowo-organizacyjny*). Dle jiných názorů nemá podílnický vztah společníka ke společnosti čistě obligáční charakter, nýbrž jde o „právo specifické“, podobné právu věcnému. Tak Nazar in RADWAŃSKI. *System¹. T 11*, s. 281, m. č. 76, s. 285 an., m. č. 82. Srov. i tam uváděné četné odkazy na polskou literaturu. V každém případě je jednotně přijímán závěr, že podíly v **kapitálových společnostech** mohou být **předmětem majetkového společenství**, a to ať již manželů (manželské majetkové společenství) či jiných osob (podílové spoluvlastnictví). Nazar in RADWAŃSKI. *System¹. T 11*, s. 283, m. č. 79. U podílů v osobních společnostech se však má věc jinak – srov. další výklad.

⁶⁹⁹ Srov. též komentář k § 210.

⁷⁰⁰ Přesto na něj byla některá pravidla týkající se věci aplikována analogicky, např. pravidla o vydržení. Pro vydržení obchodního podílu srov. usnesení NS ze dne 28. 7. 2007, sp. zn. 29 Odo 1216/2005, usnesení ze dne 31. 10. 2007, sp. zn. 29 Odo 794/2006. Pro vydržení členského podílu v bytovém družstvu srov. např. usnesení NS ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 29 Odo 1378/2006, usnesení NS ze dne 10. 5. 2012, sp. zn. 29 Cdo 1989/2001. Srov. též ELIÁŠ, K. *Vydržení obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným – nevyslovené argumenty*. *Obchodněprávní revue*, 2009, č. 1. Srov. též komentář k § 489, m. č. 4, 5.

⁷⁰¹ Srov. Jehlička in JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001, komentář k § 143, s. 487.

⁷⁰² DVOŘÁK. *Majetkové společenství*, s. 179 an. PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 1998, s. 398.

⁷⁰³ DĚDIČ, J. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. Praha: Polygon, 2002, s. 1027.

⁷⁰⁴ DVOŘÁK, T. *Společné jmění manželů a obchodní podíl v s. r. o.* *Právo a rodina*, 2000, č. 8, s. 18.

⁷⁰⁵ § 114 odst. 3 ObchZ: „*Jeden obchodní podíl může náležet více osobám. Svá práva z tohoto obchodního podílu mohou tyto osoby vykonávat jen společným zástupcem a k splácení vkladu jsou zavázáni společně a nerozdílně. Na vztahy mezi osobami, jimž náleží obchodní podíl, se použijí přiměřeně ustanovení občanského zákoníku o spoluvlastnictví.*“

⁷⁰⁶ DĚDIČ, J. *Komentář k obchodnímu zákoníku*. 2. díl. Praha: Polygon, 2002, s. 1027.

⁷⁰⁷ DVOŘÁK. *Majetkové společenství*, s. 181.

to majetku (např. zvýšení ceny nemovitostí ve výhradním vlastnictví jednoho z manželů se v rovině SJM samo o sobě neprojeví).⁷⁰⁸

- 192 NS k uvedenému problému uvedl:⁷⁰⁹ „S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst. 1 ObčZ jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabyde za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů, neboť to přímo vyplývá z výše citovaného kogentního ustanovení § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Gramatický ani logický výklad navazujícího ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ takový závěr nevylučuje. Nestanoví-li eventuelní dohoda manželů o zúžení jejich společného jmění, uzavřená v souladu s ustanovením § 143a ObčZ, něco jiného, nelze (s ohledem na předcházející vymezení předmětu společného jmění manželů) posledně citované ustanovení zákona vykládat jinak, než že jím není dotčena skutečnost, že následkem vynaložení prostředků patřících do společného jmění, aniž by se současně stali ‚kolektivními‘ společníky ve společnosti s ručením omezeným, se obchodní podíl nabytý jedním z manželů stává součástí společného jmění obou manželů. Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 ObčZ je toliko oddělení či odlišení právního postavení společníka – manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel – společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 ObčZ, neboť stejnou měrou jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.“ Obchodní podíl tedy byl podle NS součástí SJM, pokud jej byl jen jeden z manželů nabyt za trvání manželství a není dána žádná ze zákonných výjimek zakládajících výhradní vlastnictví. Důsledkem tohoto řešení bylo **oddělení majetkové účasti na společnosti a členství**. Toto řešení se podle našeho názoru zásadním způsobem odklání od koncepce institutu obchodního podílu.

3. Úprava OZ

A. Obecně k vlastnictví podílu

- 193 OZ upravuje problém podílu v obchodní korporaci výslovně v § 709 odst. 3. Podle tohoto ustanovení je podíl v obchodní korporaci součástí SJM, pokud není dána některá z výjimek dle odst. 1 písm. a) až e).
- 194 To znamená, že podíl v obchodní korporaci je součástí SJM, pokud byl za trvání manželství nabyt **oběma manžely**. Vzhledem k tomu, že si lze obtížně představit situaci, kdy by takový podíl sloužil osobní potřebě jen jednoho z manželů, bude v takovém případě společný prakticky vždy. Tyto závěry však platí toliko pro kapitálové společnosti – k osobním společnostem srov. dále.
- 195 Pokud za trvání manželství nabude podíl **jen jeden z manželů**, pak je rozhodné, zda je naplněna některá z výjimek dle odst. 1. Není-li tomu tak, pak je podíl v obchodní korporaci společný. Pro nakládání s takovým podílem pak platí pravidla o správě SJM, což je významné zejména z hlediska potřeby souhlasu obou manželů s tímto nakládáním (např. s převodem; srov. § 714).

⁷⁰⁸ Nyní však srov. § 709 odst. 2.

⁷⁰⁹ Rozsudek NS ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004. Srov. též rozsudek NS ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. 22 Cdo 1754/2009 a rozsudek ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. 22 Cdo 3450/2009 (R 131/2012).

B. Problém členství v korporaci

Je-li vlastnictví podílu vyjádřením účasti na korporaci, pak by tomu odpovídalo, že spoluvlastníci podílu budou společnými členy obchodní korporace. Toto řešení vychází z tzv. **doktríny jednotnosti podílu**.⁷¹⁰ Manželé by tedy měli být společnými členy obchodní korporace.⁷¹¹ Právní **poměry ve vztahu ke korporaci** by pak upravoval § 32 odst. 4 ZOK pro obchodní společnosti a odst. 5 pro družstva.⁷¹² Společné jmění manželů totiž zakládá ve vztahu k aktivům bezpodílové spoluvlastnictví (viz výše), které lze podřadit pod obecný pojem „spoluvlastnictví“.⁷¹³

Toto pojetí vycházející ze základní podstaty podílu v korporaci je však také kritizováno.⁷¹⁴ Např. Dědič s Šukem argumentují jazykovým výkladem § 709 odst. 3; podle nich je z textu tohoto ustanovení patrné, že zákonodárce při jeho formulaci žádnou změnu oproti dosavadní úpravě OZ 1964 nezamýšlel. „Z použitého singuláru lze totiž usuzovat, že se společníkem obchodní korporace stává [i tehdy, nabývá-li manžel(ka) podíl z prostředků patřících do společného jmění manželů] pouze ten z manželů, který podíl (svým právním jednáním) nabyt.“⁷¹⁵ Dále argumentují tím, že se nikdo nemůže stát členem korporace bez relevantního projevu své vůle a že účast v ní a z ní plynoucí povinnosti (zejména odkazují na § 212 odst. 1 OZ § 150, 162 ZOK) nelze nikomu vnutit proti jeho vůli. Tvrdí též, že ani ostatním společníkům nelze proti jejich vůli vnutit jako (společného) společníka i manžela (manželku) nabyvatele podílu (spoluzakladatele). Poukazují též na případy, kdy právní předpis omezuje členství na zvláštní kvalifikaci (např. členem společnosti advokátů může být jen advokát). Konečně argumentují i jinými případy, kdy členství ve společnosti nekoresponduje s vlastnictvím podílu (vlastnictví uvolněného podílu při smrti společníka; § 212 an. ZOK).

Tato argumentace není případná. Závěr, že členství není vázáno na vlastnictví podílu v korporaci, je zejména u kapitálových společností zřejmě nesystémové pravidlo. Proto toto řešení vyžaduje buď jasnou legislativní regulaci (jako např. § 143 odst. 2 OZ 1964), nebo alespoň zcela přesvědčivé teleologické argumenty. V pochybnostech je třeba interpretovat systémově konformně, tj. členstvím vlastníka podílu.

Užití singuláru v dikci § 709 odst. 3 nic nehovoří o tom, zda na základě úpravy SJM bude členství ve společnosti výhradní nebo společné. OZ zde vychází z *předpokladů* nabytí podle obecných pravidel, až *následkem* je, že daný předmět spadá do společného jmění, případně vznik společného členství. Tak např. dle § 709 odst. 1 jsou součástí SJM i věci, které

⁷¹⁰ K vývoji této doktríny i opačného názoru, který rozlišuje majetkovou a společenstevní složku srov. BEZOUŠKA, P., HAVEL, B. *Podíl v obchodní korporaci ve společném jmění manželů, prý vše jasné...* Obchodněprávní revue, 2015, č. 4, s. 97 an.

⁷¹¹ Tak např. ČECH, P. *Činí rekodifikace z obou manželů společníky?* Právní rádce, 2013, č. 10, Psutka in HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ. *Občanský zákoník II, komentář k § 709*, s. 170, BEZOUŠKA, P., HAVEL, B. *Podíl v obchodní korporaci ve společném jmění manželů, prý vše jasné...* Obchodněprávní revue, 2015, č. 4, s. 97 an.

⁷¹² *De lege lata* tak platí obdobná konstrukce, kterou již za účinnosti OZ 1964 navrhoval Dědič; viz výše. K správě společného podílu v korporaci podle německého práva, která vykazuje obdobné rysy jako česká úprava, viz Schmidt in *Münchener Kommentar*⁶, Sv. 5, komentář k § 744, 745, m. č. 10 an.

⁷¹³ Srov. rozsudek NS ze dne 20. 7. 2004, sp. zn. 22 Cdo 700/2004: „V případě, kdy vlastníky jedné věci je více osob, musí jít vždy o spoluvlastnictví, a to i v případě, kdy věc náleží do společného jmění manželů z důvodu uvedeného v § 143 odst. 1 písm. a) ObčZ. Jsou-li oba manželé vlastníky celé věci a nelze-li hovořit o existenci podílu každého z nich na takové věci, nelze než dospět k závěru, že přes určitou transformaci institutu bezpodílového spoluvlastnictví do společného jmění manželů jde stále o pokračující bezpodílové spoluvlastnictví. Individuální vlastnictví dvou osob k téže věci je logický nesmysl.“

⁷¹⁴ Srov. např. BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. 1. vydání. Praha: Anag, 2013, s. 115.

⁷¹⁵ DĚDIČ, J., ŠUK, P. *K některým výkladovým otázkám právní úpravy podílu v obchodní korporaci*. Obchodněprávní revue, 2014, č. 6, s. 167 an.

nabyl jeden z manželů, ačkoli je zřejmé, že v důsledku úpravy SJM je nenabyl jen jeden z manželů, nýbrž oba manželé; ovšem podle obecných pravidel by nabývací titul svědčil jen jednomu z manželů.⁷¹⁶

- 200 Podstatnější je spíše argument, že členství ve společnosti nelze společníkovi „vnutit“, resp. že ostatním společníkům nelze „vnutit“ jiného společníka. Tak tomu však obecně není, což je zřejmé např. z děditelnosti podílu nebo jeho převoditelnosti. Je-li podíl předmětem dědění, pak se nabyvatel stane bez ohledu na svou vůli společníkem, a ostatní společníci jsou povinni toto respektovat. Dědic má samozřejmě určité možnosti, jak se tohoto vyvarovat, může odmítnout dědictví, případně má právo se domáhat zrušení své účasti (§ 211 ZOK). Vzhledem k tomu, že manželství je dobrovolný institut, nemá zde obdoba odmítnutí dědictví své místo. Na druhou stranu může manžel vždy žádat zúžení SJM (§ 724), resp. jinou modifikaci. Také není nijak neobvyklá situace, kdy s určitým kusem majetku jsou spojeny povinnosti, které pak jdou k tíži i druhého manžela (srov. 713 odst. 2); i zde je obranou druhého manžela zúžení či zrušení SJM. Např. manžel koupí pozemek zatížený právem stavby; povinnost poskytnout při zániku práva stavby náhradu (§ 1255) tíží oba manžele.
- 201 Odlišná situace nastává tehdy, když je členství skutečně vázáno jen na osobu jednoho z manželů vykazující se nepřevoditelností a nezděditelností; pak nejen účast, ale ani takový podíl nebude součástí SJM.
- 202 Podobně, předepisuje-li zvláštní zákon určité kvalifikační předpoklady pro členství ve společnosti, jako např. § 15 zákona o advokacii. Pak členství v těchto společnostech bude členství výhradní, pokud druhý manžel nesplňuje předpoklady pro toto členství, případně pokud sice tyto podmínky splňuje (je advokát), avšak on sám tímto způsobem advokacii nevykonává. Je třeba si totiž uvědomit, že členství je zde účelově zaměřené, neboť jde o způsob výkonu advokacie. Manželské společenství však má vůči manželovi, který je členem, právo na zisk z tohoto členství (§ 709 odst. 2).
- 203 Konečně není zcela případný poukaz na úpravu uvolněného podílu dle § 212 ZOK. Tato úprava je odůvodněna zcela specifickou situací, kdy vlastníkem podílu je společnost sama; to by mělo v případě členství společnosti v sobě samé za následek práva a povinnosti vůči sobě samotnému. Obdoba s členstvím druhého manžela jako osoby odlišné od společnosti zde tedy značně pokulhává. Spíše lze spatřovat určitou obdobu s členstvím dědice, jak již bylo uvedeno výše.
- 204 **Přesvědčivější řešení** tedy podle našeho názoru je takové, že **nabytí podílu v kapitálové obchodní společnosti nebo družstvu zakládá též společné členství**. Nelze od sebe zásadně oddělit vlastnictví podílu v korporaci a členství v ní, naopak členství v korporaci je výrazem vlastnictví podílu.

C. Osobní obchodní společnosti, jiné neobchodní korporace

- 205 Je třeba zkoumat, zda uvedený obecný závěr dopadá na všechny typy obchodních korporací. Nepochybně dopadá na družstva, neboť ta OZ výslovně v komentovaném ustanovení uvádí.
- 206 Zejména se však jeví být problematická aplikace uvedených pravidel na **osobní společnosti**. Zde může být inspirující **německá dogmatika** vztahující se k úpravě společenství statků (*Gütergemeinschaft*; viz výše). Byť je uznáváno, že podíl jednoho z manželů na osobní společnosti je též kusem majetku, je převážně odmítána možnost jeho začlenění do společného jmění. Zčásti se argumentuje tím, že tento podíl není zásadně převoditelný (§ 719 BGB). Tato argumentace není přímo přenositelná do českého právního prostředí,

⁷¹⁶ Srov. též výše sub III. 4.

neboť převoditelnost sama o sobě není dle OZ kritériem pro výlučnou povahu majetku. W. a B. Thieleovi naproti tomu správně poukazují na to, že osobně-právní prvek členství v osobní společnosti není slučitelný se společným jměním. Proto podle nich je vždy tento podíl výhradním majetkem příslušného manžela.⁷¹⁷

Shodné závěry platí v polské doktríně. Dle jejich názorů podíly v osobních společnostech jsou zásadně **nepřevoditelné**⁷¹⁸ a jejich nositelem může být **výlučně jen jedna osoba**, což znamená, že se mohou stát pouze výhradním majetkem takové osoby.⁷¹⁹ V osobních společnostech dle těchto názorů dominují „personální elementy“, které převažují nad majetkovými aspekty podílu. Obdobné konsekvence musí platit i pro korporace „neobchodního typu“ – např. pro spolky.

I **české právo** váže osobní společnost velmi úzce na osoby společníků. To se projevuje např. v tom, že se veřejná obchodní společnost zásadně zrušuje výpovědí společníka, jeho smrtí [§ 113 odst. 1 písm. a), c) ZOK] atd. Podobně v případě vázanosti na osobu komplementáře ve vztahu ke komanditní společnosti (srov. § 119 ve spojení s § 113, 127 ZOK). Lze tedy mít za to, že podíl společníka veřejné obchodní společnosti a podíl komplementáře komanditní společnosti, **nejsou pro jejich významný osobní prvek součástí SJM.**

Pro úplnost dodejme, že pokud byl příslušný podíl i na osobní společnosti nabyt za trvání manželství oběma manžely, pak je součástí SJM.

D. Řešení v polském právu

Stejným problémem se dlouhodobě zabývala i polská civilistika, kde dříve spíše převažovalo řešení, které se blíží výše uvedenému názoru Dědiče a Šuka. Toto řešení však z důvodů uvedených výše sub B **nepovažujeme v kontextu českého práva za přesvědčivé.** Naopak nová právní úprava od r. 2004 se více blíží zde zastávanému názoru. Pro příbuznost české úpravy manželského majetkového práva s úpravou polskou⁷²⁰ je však třeba v každém případě tamější názory podrobněji představit.

V polské civilistice je jednotně přijímán závěr, že podíly v **kapitálových společnostech** mohou být **předmětem majetkového společenství**, a to ať již manželů (manželské majetkové společenství) či jiných osob (podílové spoluvlastnictví). V tomto ohledu jde o obecný princip nabytí aktiv jedním manželem či společně oběma manžely do společného majetku. Předmětem neustálých sporů je oproti tomu otázka **společného členství manželů** ve společnosti. **Do roku 2004** (srov. dále) byl dominující názor, dle něhož v případě, kdy je podíl nabyt do společného majetku, pak se **výhradním členem společnosti stane a status společníka získá pouze ten manžel, který byl smluvní stranou společenské smlouvy, nebo se účastnil právního jednání za účelem nabytí podílu** a to ať již *inter vivos* či *mortis causa*.⁷²¹ Dle rozhodnutí nejvyššího soudu z roku 1999⁷²² „*v případě nabytí podílu ve společnosti s ručením omezeným ze společných peněžních prostředků (společného majetku) na základě právního jednání pouze jednoho manžela, stane se společníkem pouze ten manžel, který se účastnil právního jednání*“. Soud vyšel ze tří hlavních argumentů:

- 1) předmětem společného majetku mohou být pouze *práva majetková* a nikoli již práva „korporačního charakteru“ (sc. osobní práva společníka), proto se podíl v jeho

⁷¹⁷ Thiele, Thiele in *Staudingers Kommentar zum BGB*. 12. vydání. Berlin: J. Schweitzer Verlag, 1985, komentář k § 1416, m. č. 14.

⁷¹⁸ S výjimkou případů, kdy stanoví společenská smlouva jinak (srov. čl. 10 polského zákoníku o obchodních společnostech – *Kodeks spółek handlowych*).

⁷¹⁹ Nazar in RADWAŃSKI. *System¹*. T 11, s. 279, m. č. 72, s. 303 an., m. č. 115 an.

⁷²⁰ Srov. úvodní výklad k § 708 an. sub II. 2.

⁷²¹ Nazar in RADWAŃSKI. *System¹*. T 11, s. 283, m. č. 80.

⁷²² Rozhodnutí ze dne 20. 5. 1999, sp. zn. I CKN 1146/97.

- „materiální podobě“ stane součástí společného majetku, zatímco korporační (společnická) práva může vykonávat jen ten manžel, který se účastnil nabytí podílu;
- 213 2) hodnocení derivativního nabytí podílu nemůže být odlišné od hodnocení originálního nabytí podílu v případě založení (vzniku) společnosti. V tomto druhém případě je stranou společenské smlouvy pouze ta osoba, která smlouvu uzavírá, byť by v té době byla v manželském svazku a prostředky vynaložené na nabytí podílu by pocházely ze společného majetku – proto se druhý manžel nemůže stát společníkem;
- 214 3) konečně, není možné akceptovat situaci, v níž by nebyl jasný okruh společníků společnosti jen z toho důvodu, že některý z nich je v manželském svazku a prostředky vynaložené na nabytí podílu pocházely ze společného majetku.⁷²³
- 215 Výše uvedený závěr byl od té doby sdílen též rozhodující částí doktríny⁷²⁴ a dále potvrzen jiným rozhodnutím Nejvyššího soudu Polska v roce 2005⁷²⁵ (časově bylo toto rozhodnutí vydáno až po dále uvedené novele zákoníku obchodních společností).
- 216 Tento hlavní názorový proud však byl též kritizován a objevovala se (a stále se objevují) i **mínění opačná** – konkrétně názor, že pokud se podíl stává součástí společného majetku, pak musí získat **status společníka oba manželé** – mluví se o postavení manželů jako „společných společníků“ (*status współwspólnika*). Do společného majetku tedy spadá celý podíl zahrnující jak majetkovou, tak i organizační složku, přičemž obě složky jsou „geneticky a funkcionálně spojené“. Podíl nelze rozčlenit na jednotlivé složky (majetkové, organizační) a nelze s nimi proto samostatně nakládat – mezi vlastníky těchto složek musí existovat identita. Polské právo nezná „reálné spoluvlastnictví“ (vlastnictví reálných částí věci), které by mohlo být argumentem pro kritizované závěry. Samostatným problémem je pak výkon společných společnických práv ve vztahu ke společnosti.⁷²⁶
- 217 „Jasno“ v této otázce měla učinit **novelizace zákoníku obchodních společností**, která do kodexu začlenila s účinností od 15. 1. 2004 čl. 183¹ a čl. 332¹. Dle prvního z nich společenská smlouva s. r. o. může omezit či vyloučit možnost vstupu manžela společníka do společnosti v případě, kdy je podíl součástí společného majetku (bez ohledu na režim podílu proto může být výhradním společníkem pouze jeden manžel). Dle druhého pravidla stanovy akciové společnosti mohou určit, že v případě akcií na jméno jsoucích součástí společného majetku, může být akcionářem pouze jeden z manželů. Z těchto konstrukcí se podává, že v případě absence odlišné klauzule ve společenské smlouvě (v s. r. o.) či ve stanovách (u a. s.) vzniká v případě společného podílu též společné členství manželů v s. r. o. či v a. s.
- 218 I po této novele je však někdy teze o společném členství i nadále zpochybňována a podrobována kritice. Tvrdí se, že uvedený závěr o automatickém vzniku „spoluspolučnictví“ (*ex lege*) stojí pouze na vratkých základech, když vychází pouze z gramatického výkladu norem.⁷²⁷ Proti těmto konsekvencím se argumentuje tím, že kodex obchodních společností jasně rozlišuje mezi dvěma kategoriemi subjektů: „společníkem“ (akcionářem) a „spoluoprávněným“ z práv vůči společnosti. Z toho se dovozuje, že oba pojmy nejsou synonyma. Přitom zavedení těchto odlišných kategorií není specifíkem kodexu obchodních společností. Poukazuje se na to, že analogické závěry se uplatňují např. u pohledávek

⁷²³ V podrobnostech k tomu dále Ignaczewski, Piaszkowska in IGNACZEWSKI. *Małżeńskie prawo majątkowe*³, s. 44 an.

⁷²⁴ Nazar in RADWAŃSKI. *System*¹. T 11, s. 284, m. č. 80. Shodně Gromek in GROMEK, K. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. 4. vydání. Warszawa: C. H. Beck, 2013, s. 171 an. a názory tam uvedené.

⁷²⁵ Rozhodnutí ze dne 5. 10. 2005, sp. zn. IV CK 99/05.

⁷²⁶ Nazar in RADWAŃSKI. *System*¹. T 11, s. 285 an., m. č. 82.

⁷²⁷ Ignaczewski, Piaszkowska in IGNACZEWSKI. *Małżeńskie prawo majątkowe*³, s. 45 an.

jako součástí společného majetku – jestliže stranou smlouvy (právní skutečnosti obecně) je pouze jeden manžel, pak jen on může být pojmán jako smluvní strana a jen jemu mohou vznikat práva a povinnosti ze smlouvy. Druhý z manželů oproti tomu získává „pouze“ postavení „spoluoprávněného“, nikoli však „spoluvěřitele“.⁷²⁸ I tomuto druhému manželovi náleží práva vznikající z uzavřené smlouvy, leč pouze v užším rozsahu než samotné smluvní straně. Závěrem se konstatuje, že i druhý manžel (který se nestal společníkem) má postavení spoluoprávněného, a může proto svá práva vykonávat.⁷²⁹

E. Novela OZ

V návrhu novely OZ ve znění ze dne 7. 11. 2014 se navrhuje opět převzít dikci § 143 odst. 2 OZ 1964 ve znění účinném od 1. 8. 1998 doplněním třetí věty do § 709 odst. 3. Navrhuje se tedy, aby § 709 odst. 3 OZ měl toto znění: „*Součástí společného jmění je také podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, stal-li se manžel v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva. To neplatí, pokud jeden z manželů nabyl podíl způsobem zakládajícím podle odstavce 1 jeho výlučné vlastnictví. Nabytí podílu nezakládá účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.*“

Veškerá **práva a povinnosti společníka** tedy dopadají jen na manžela, který je společníkem společnosti. 220

Naproti tomu **dispozice s podílem**, např. jeho zcizení, zatížení atd., je nakládáním s věcí, která je součástí SJM, spadá tedy do režimu správy SJM (§ 713 an.). Vzhledem k tomu, že zpravidla nepůjde o běžnou záležitost, je třeba k těmto dispozicím souhlasu druhého manžela (§ 714 odst. 1). 221

Při **vypořádání** SJM by měl podíl zásadně připadnout manželovi, který je členem korporace, musí však druhému manželu nahradit zásadně polovinu hodnoty tohoto podílu; to platí samozřejmě jen tehdy, nejsou-li dány důvody pro odlišné posouzení dle § 742. 222

Výjimkou jsou jen **bytová družstva**, kde členství směřuje k zajišťování bytových potřeb svých členů (§ 727 odst. 1 ZOK). Jelikož mají být zabezpečovány bytové potřeby obou manželů, je namístě i jejich společné členství. 223

Novela bohužel nepodává jakékoli zpřesnění ve vztahu k **osobním společnostem**. Proto je i nadále třeba posuzovat tyto typy společností způsobem uvedeným výše. 224

Návrh novely OZ bohužel neobsahuje k této problematice **žádná přechodná ustanovení**. Vzniká tak otázka, zda v mezidobí vzniklé členství druhého manžela ve společnosti účinností případné novely zaniká, nebo zda takový účinek na již vzniklá členství by měl být považován za nepřípustnou retroaktivitu. 225

§ 710

Součástí společného jmění jsou dluhy převzaté za trvání manželství, ledaže

- a) **se týkají majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo**
- b) **je převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.**

⁷²⁸ Tento termín však není šťastný. I druhý manžel je totiž spoluvěřitelem (pohledávka je součástí společného majetku). Není naopak smluvní stranou.

⁷²⁹ K další podrobné argumentaci viz zejm. Ignaczewski, Piaskowska in IGNACZEWSKI. *Małżeńskie prawo majątkowe*³, s. 45 an.